

**Deelname aan het
alfabetiseringsonderwijs
Vervolgmeting**

Colofon

Projectnummer
Titel

Opdrachtgever
Auteur
Datum
Versie

Deelname aan het alfabetiseringsonderwijs
Resultaten vervolgmeting
Ministerie van OCW
Jan Neuvel en Thomas Bersee
februari 2004
02

Pettelaarpark 1
Postbus 1585
5200 BP 's-Hertogenbosch
Tel: 073-6800800
Fax: 073-6123425
www.cinop.nl

© CINOP 2004

Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door
middel van druk, fotokopie, op welke andere
wijze dan ook, zonder vooraf schriftelijke
toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

1	Doel, achtergrond en opzet van het onderzoek	1
1.1	Doel en achtergrond.....	1
1.2	Opzet van het onderzoek	2
1.2.1	De doelgroep van het onderzoek.....	2
1.2.2	De bevraging van de ROC's	3
1.2.3	De hoofdvariabele: deelname aan het alfabetiseringsonderwijs	4
2	Uitvoering en deelname	5
2.1	Uitvoering van het onderzoek	5
2.2	Deelname aan het onderzoek	6
3	Het cursusaanbod in het alfabetiseringsonderwijs	6
3.1	Een eerste overzicht.....	7
3.1.1	De omvang van het cursusaanbod.....	7
3.1.2	Inhoud van het cursusaanbod	8
3.1.3	Doelgroepen	9
3.2	Het cursusaanbod Nederlands.....	10
3.2.1	Instreamniveau.....	10
3.2.2	Inhoud van de alfabetiseringscursussen	11
3.2.3	De cursusduur	12
3.3	Het cursusaanbod Rekenen	13
3.3.1	Instreamniveau.....	13
3.3.2	Inhoud van het aanbod	14
3.3.3	De cursusduur	15
4	De deelname aan het alfabetiseringsonderwijs	16
4.1	Deelname aan alfabetiseringscursussen	16
4.1.1	Allochtone volwassenen in NT1-cursussen	16
4.1.2	De deelname in het schooljaar 2002-2003	17
4.2	De deelname nader bekeken	19
4.2.1	Het instroomniveau in het alfabetiseringsonderwijs	19
4.2.2	De groepsgrootte in het alfabetiseringsonderwijs	21

4.3	Uitval: deelnemers die een cursus niet afronden	22
4.4	Verschillen tussen ROC's	23
4.4.1	Verschillen in deelname	24
4.4.2	Verschillen in uitval tussen ROC's	25
5	Effecten van de campagne	26
5.1	Meer cursisten in het schooljaar 2002-2003	26
5.1.1	Een vergelijking van de geschatte deelname in beide schooljaren	26
5.1.2	Een vergelijking van de deelname in beide leerjaren op 78 locaties.....	27
5.1.3	Geen landelijk breed effect	28
5.2	Kanttekeningen bij de gevonden effecten	29
6	Samenvatting	32

1 DOEL, ACHTERGROND EN OPZET VAN HET ONDERZOEK

1.1 Doel en achtergrond

Functioneel analfabetisme is niet alleen een probleem van ontwikkelingslanden, maar ook van onze eigen Westerse samenlevingen. De Verenigde Naties heeft in 1967 de datum 8 september uitgeroepen tot 'Wereld Alfabetiseringsdag' en begin deze eeuw is daar het zogenaamde 'Alfabetisering Decennium' bijgekomen. Met die periode, die loopt van 2003 – 2013, wil de VN nog eens extra het belang van het gealfabetiseerd zijn benadrukken.

Dat functioneel analfabetisme ook een Nederlands probleem is, moge blijken uit schattingen, dat onze volwassen bevolking zo'n 1,5 miljoen functioneel analfabeten telt, van wie er een miljoen van autochtone afkomst zijn¹. De meesten van hen hebben wel leren schrijven, lezen en rekenen, maar hun vaardigheden zijn vaak ontoereikend om in het dagelijks leven of in werksituaties de voorkomende schrijf-, lees- of rekentaken goed te kunnen uitvoeren. Een deel van die 1,5 miljoen volwassenen heeft al grote moeite met eenvoudige, schriftelijke communicatieve taken, anderen die dat wel lukt, komen in de problemen bij wat meer complexere taken, maar altijd taken die tot het alledaagse repertoire van volwassenen in onze samenleving moeten worden gerekend. Denk daarbij aan het lezen van een brief van de gemeente of van de woningbouwvereniging, het opzoeken van vertrektijden in een tabel, het schrijven van een klachtenbrief of het kunnen helpen bij het huiswerk van de eigen kinderen.

Hoewel exacte gegevens ontbreken over de deelname van autochtone volwassenen aan taal- en reken cursussen, met name cursussen die door ROC's in de Educatie worden aangeboden, is het wel zeker dat een groot deel van de functioneel analfabeten de weg naar die cursussen niet heeft weten te vinden. Schaamte om voor hun tekorten uit te komen, maar ook onbekendheid met het aanbod spelen een rol. Het vermoeden bestaat dat de deelname de afgelopen jaren zelfs is teruggelopen, mede vanwege een verschraling van het onderwijsaanbod voor autochtone (functioneel) analfabeten. Dit weer als gevolg van de toegenomen aandacht voor de inburgering van nieuwkomers om Nederlands als tweede taal te leren.

Gezien het persoonlijk- en maatschappelijk belang dat zoveel mogelijk volwassenen zelf in staat zijn om hun schriftelijke communicatie zelf te kunnen regelen en om hun kansen op de arbeidsmarkt te verhogen, heeft het ministerie van OCW voor het schooljaar 2002-2003 een Actieplan op touw gezet om de deelname aan het alfabetiseringsonderwijs² te stimuleren, dat mede vanuit het belang van permanente bijscholing ('Leven Lang Leren'). De hoofddoelstelling van het Actieplan is een substantiële toename van het aantal alfabetiseringstrajecten in de periode 2003-2006.

---

¹ Functionele ongeletterdheid in Nederland. Doets, C. e.a. SVE, 1991.

² Alfabetiseringsonderwijs wordt in dit rapport gebruikt als een algemene term voor het onderwijs in schrijven, lezen en/of rekenen aan autochtone volwassenen die op grond van onvoldoende beheersing van die vaardigheden als functioneel analfabeet worden gekarakteriseerd.

Om te kunnen bepalen of die doelstelling wordt gerealiseerd, is besloten de deelname aan het alfabetiseringsonderwijs in de Educatie te monitoren. Die monitor moet in kaart brengen hoeveel alfabetiseringstrajecten er jaarlijks worden gerealiseerd en of, mede als gevolg van het actieplan, het aantal trajecten toeneemt. In eerste instantie zal de monitor zich beperken tot de schooljaren 2001-2002 en 2002-2003. De meting in het schooljaar 2001-2002, het jaar voorafgaand aan het actieplan, moet dienst doen als nulmeting, waartegen de deelname in de daarop volgende jaren kan worden afgezet en waarmee effecten van het actieplan zichtbaar gemaakt moeten kunnen worden.

De hoofdvraag in dit onderzoek is of het actieplan 2002-2003 een positief effect heeft op de deelname van functioneel analfabete volwassenen aan het alfabetiseringsonderwijs in de Educatie. Met andere woorden: Is het aantal volwassenen dat in de Educatie alfabetiseringsonderwijs volgt in 2002-2003, het jaar van het actieplan, toegenomen ten opzichte van de deelname in het schooljaar 2001-2002, het jaar voorafgaand aan het actieplan?

1.2 Opzet van het onderzoek

Om de effecten van de landelijke campagne te kunnen vaststellen, wordt een zogenaamde nulmeting en een vervolgmeting uitgevoerd. In de nulmeting wordt de deelname aan het alfabetiseringsonderwijs nagegaan voordat de campagne van start ging. Het gaat om de deelname in het schooljaar 2001-2002. In de vervolgmeting wordt een vergelijkbare meting gedaan voor het schooljaar 2002-2003, het jaar van de campagne.

1.2.1 De doelgroep van het onderzoek

De doelgroep bestaat uit alle autochtone Nederlanders die als functioneel analfabeet kunnen worden gekarakteriseerd en die deelnemen aan een cursus Nederlands en of rekenen in een ROC. In het algemeen zal het gaan om laagopgeleide volwassenen, dat wil zeggen volwassenen die aan het lager beroepsonderwijs (lbo, vbo) of het middelbaar algemeen vormend onderwijs (ulo, mavo) hebben deelgenomen, maar dat veelal niet met een diploma hebben afgesloten of met een diploma op een laag niveau. Tot de doelgroep worden ook de volwassenen gerekend die speciaal (voortgezet)onderwijs hebben gevolgd. Verder worden tot de doelgroep de volwassenen gerekend die afkomstig zijn uit de voormalige koloniën: de Antillen, Suriname en Aruba. In het algemeen gaat het om volwassenen die het Nederlands redelijk spreken, maar die grote moeite hebben met de geschreven taal. Allochtone landgenoten, ook als ze hier al ettelijke jaren wonen (zogenaamde oudkomers) worden echter niet tot de doelgroep gerekend.

Naar de ROC's toe is de doelgroep geoperationaliseerd als de autochtone volwassenen (inclusief ASA's) die bij aanmelding voor een cursus ten hoogste op niveau KSE 2 kunnen schrijven, lezen en/of rekenen. Dat is een drempelkwalificatie met alleen toegangsrechten tot het laagste niveau van het middelbaar beroepsonderwijs.

1.2.2 De bevraging van de ROC's

Om een zo nauwkeurig mogelijk beeld te kunnen krijgen van de doelgroep, worden alle ROC's (afdeling Educatie) benaderd om het aantal deelnemers aan alfabetiseringscursussen voor autochtone volwassenen op te geven.

De inventarisatie van de deelname door de doelgroep aan het alfabetiseringsonderwijs wordt voor afzonderlijke cursussen met een formulier opgevraagd. Daarmee wordt niet alleen inzicht verkregen in het cursusaanbod en de deelname aan die verschillende soorten cursussen, die aanpak biedt tevens een goede garantie dat de opgave van cursisten zich ook zal beperken tot de doelgroep (ten hoogste niveau KSE 2). Omdat de bevraging op cursusniveau tevens de deelname op verschillende locaties in beeld brengt, kan de vergelijking van de vervolgmeting met de nulmeting nauwkeuriger worden uitgevoerd. Met het formulier worden dus gegevens verzameld over cursussen en over de deelname aan die cursussen

Kenmerken van de cursussen

Over verschillende aspecten van de cursussen worden nadere gegevens opgevraagd. Het gaat om een nadere typering van de doelgroep, om het instroomniveau van de cursisten in KSE-termen, om de inhoud van de cursus en om het gestelde eindniveau in KSE-termen.

Informatie over het instroomniveau.

Allereerst is gevraagd om de cursus te specificeren naar het instroomniveau van de cursisten. Dat moest worden gedaan in termen van KSE-niveaus (0-1, 1, 1-2 en 2). Bij een gecombineerde taal- en rekencursus moest dat voor beide vaardigheden apart worden vermeld.

Verdere informatie over de doelgroep

Naast het instroomniveau moet worden aangegeven wie er aan de cursus kunnen deelnemen. Het gaat om een nadere bepaling van de doelgroep in termen van persoonskenmerken, waarmee bij plaatsing rekening wordt gehouden. Gevraagd wordt naar: het geslacht, de vooropleiding, m.n. een lage opleiding en/of deelname aan het speciaal onderwijs en tenslotte de afkomst van de cursisten, m.n. of de cursussen (ook) open stonden voor volwassen uit de Antillen, Suriname of Aruba (ASA's). In het vervolgonderzoek is ook expliciet gevraagd naar de deelname van allochtone volwassenen aan de NT1-alfabetiseringscursussen.

Informatie over de inhoud

Allereerst wordt de globale inhoud geïnventariseerd: een taalcursus, een rekencursus of een gecombineerde cursus betrof. Vervolgens moet de inhoud nader worden gespecificeerd. Bij een taalcursus kan worden aangegeven of aandacht wordt besteed aan basisvaardigheden (spelling, grammatica en technisch lezen) en/of aan functionele schrijf- en leesvaardigheden. In een rekencursus gaat het om de basisvaardigheden en alledaagse rekenproblemen.

Informatie over het eindniveau

Op dezelfde wijze als bij het instroomniveau moet het einddoel van de cursus in termen van KSE-niveaus worden aangegeven.

De duur van de cursus

Tenslotte wordt informatie opgevraagd over de duur en over de intensiteit (aantal lessen per week) van de cursus.

Deelname aan de cursussen

Van elke aangeboden cursus moet het totaal aantal cursisten worden opgegeven dat gedurende het hele schooljaar op enigerlei moment aan de betreffende cursus heeft deelgenomen. Als korte cursussen meer keer per jaar worden aangeboden, gaat het om het totaal aantal volwassenen dat aan die opeenvolgende cursussen heeft deelgenomen. Bij langer lopende cursussen met een flexibele instroom moeten ook cursisten worden meegeteld die op een later tijdstip aan de cursus beginnen. Verder moeten degenen worden meegerekend die in de loop van het schooljaar voortijdig uitstromen, dat wil zeggen degenen die de cursus niet op het beoogde niveau afronden.

Naast de deelname wordt gevraagd naar het aantal cursisten dat voortijdig met de cursus stopt. In de vervolgmeting wordt ook gevraagd naar het aantal cursisten dat de cursus wel op het beoogde niveau heeft afgesloten. Redenen voor uitval worden niet opgevraagd.

1.2.3 De hoofdvariabele: deelname aan het alfabetiseringsonderwijs

Op basis van de deelname aan de afzonderlijke cursussen kan op ROC-niveau en op landelijk niveau de totale deelname aan het alfabetiseringsonderwijs worden berekend. Het totaalcijfer dat wordt verkregen, omvat alle cursisten die gedurende een schooljaar aan een taal- en/of rekencursus hebben deelgenomen.

Bij dat totaalcijfer moeten enkele kanttekeningen worden geplaatst. In de eerste plaats zal het totaalcijfer hoger uitvallen dan dat van tellingen die op een specifiek moment in het schooljaar plaatsvinden, zoals de officiële telling op de door de overheid vastgestelde teldatum. Bij cursussen met een flexibele instroom en korte cursussen die op een later tijdstip starten is de instroom na de teldatum niet in die telling meegenomen.

In de tweede plaats moet erop worden gewezen dat in de tellingen van jaar op jaar een groep zelfde cursisten zal voorkomen, namelijk degenen die deelnemen aan cursussen die langer dan een jaar duren of die gespreid zijn over twee schooljaren. Het cijfer voor de totale deelname representeert dus niet elk jaar een volledig nieuwe groep cursisten. Hoe groot de overlap kan in het huidige onderzoek niet worden vastgesteld.

2 UITVOERING EN DEELNAME

2.1 Uitvoering van het onderzoek

De nulmeting is in het najaar van 2002 uitgevoerd. Alle ROC's waren benaderd voor de deelname. Door 32 ROC's is gehoor gegeven aan dat verzoek.

In september 2003 zijn de afdelingen Educatie van alle 42 ROC's opnieuw aangeschreven voor deelname aan de vervolgmeting. De contactpersonen uit de nulmeting, in het algemeen NT1-coördinatoren of hoofden van de afdeling Educatie zijn daar voor benaderd. Het CvB van elke instelling werd op de hoogte gesteld van de vervolgmeting.

Om zoveel mogelijk vergelijkbare gegevens te verkrijgen is elk ROC een set geprecodeerde formulieren toegestuurd voor de locaties waarvan in de nulmeting gegevens waren opgegeven. Per locatie was tevens een beknopt overzicht van de in de nulmeting opgegeven cursussen meegestuurd. Dit had tot doel om in de vervolgmeting zoveel mogelijk vergelijkbare gegevens te kunnen verzamelen.

Alle ROC's die niet voor de gestelde deadline de gevraagde informatie hadden opgeleverd, zijn opnieuw aangeschreven dat alsnog te doen. Op een later tijdstip is dat nog één of enkele keren telefonisch gebeurd. Indien in tweede meting geen gegevens waren ontvangen van locaties die in de nulmeting wel waren vertegenwoordigd, zijn de betreffende coördinatoren ook gebeld. Deze intensieve benadering heeft ertoe geleid dat eind januari nog van enkele ROC's (aanvullende) gegevens zijn ontvangen.

Nadat van een groot aantal ROC's de gegevens waren ontvangen en waren vergeleken met de gegevens uit de nulmeting, is besloten om de contactpersonen een kort telefonisch interview af te nemen.

In de eerste plaats is dat gedaan om een toelichting te vragen voor de soms grote verschillen in het aantal deelnemers dat in de nul- en de vervolgmeting was opgegeven. Dat heeft in een aantal gevallen geleid tot correcties in de opgave voor de nulmeting en/of de vervolgmeting. Indien in de vervolgmeting was opgegeven dat allochtone cursisten aan cursussen hadden deelgenomen, is gevraagd of dit ook al het geval was in de nulmeting. Veelal bleek dat zo te zijn. Omdat de nulmeting op dit punt niet mee meer kon worden gecorrigeerd, is besloten in de vergelijking van de nul- en de vervolgmeting allochtone cursisten mee te tellen.

In de tweede plaats is in het interview de alfabetiseringscampagne kort aan de orde gesteld. Gevraagd is naar eigen regionale activiteiten en naar effecten van de campagne op de deelname in het schooljaar 2002-2003.

2.2 Deelname aan het onderzoek

In totaal hebben 36 ROC's aan het vervolgonderzoek meegewerkt, aan de nulmeting hadden 32 ROC's meegedaan. Van 3 ROC's waren wel gegevens uit de nulmeting beschikbaar, maar deze ROC's hebben ook na herhaald verzoek geen gegevens voor de vervolgmeting opgestuurd. Dat betekent dat de dataset voor de nul- en de vervolgmeting bestaat uit 29 ROC's die aan beide metingen hebben meegewerkt en 9 ROC's die of alleen aan de nulmeting (3 ROC's) of alleen aan de vervolgmeting (6 ROC's) hadden meegedaan.

In tegenstelling tot de nulmeting zijn in de vervolgmeting uit alle vier de grote steden gegevens van ROC's ontvangen. In de nulmeting ontbraken van twee van de vier grote steden alle gegevens. Voor twee ROC's uit de vier grote steden was de opgave niet dekkend door het ontbreken van informatie van één of enkele locaties. Eén van die ROC's had, evenals in de nulmeting, geen informatie doorgegeven over cursussen aan ASA's en volwassenen die speciaal onderwijs hadden genoten. In een telefonisch contact is wel gemeld dat dat aantal rond de 250 lag. Dat aantal is echter niet in de tellingen van de vervolgmeting (en evenmin in de tellingen van de nulmeting) opgenomen. Van het andere ROC waren niet van alle locaties de gegevens doorgestuurd.

Voor 29 ROC's kan de deelname aan alfabetiseringscursussen in het schooljaar 2001-2002 worden vergeleken met die in het schooljaar 2002-2003. Voor enkele ROC's lukt dat maar ten dele, omdat niet van alle locaties gegevens voor beide metingen beschikbaar waren. Het totaal aantal locaties waarvan de opgevraagde informatie wel voor beide schooljaren is ontvangen is 78.

De vergelijking van de deelname aan het NT1-onderwijs in het schooljaar 2001-2002 met dat in het schooljaar 2002-2003 om te kunnen nagaan of de alfabetiseringscampagne effect heeft gehad, zal zich dus toespitsen op die 78 locaties.

Evenals in de nulmeting heeft een aantal ROC's, in afwijking van het verzoek, de gegevens niet op cursusniveau aangeleverd, maar op een geaggregeerd niveau. Verder hebben enkele ROC's de gegevens niet uitgesplitst voor locaties, maar alleen de totale deelname op alle locaties doorgegeven. In beide gevallen leidt dat tot een onderschatting van het totale aanbod aan cursussen, maar de cijfers betreffende het aantal cursisten dat aan het alfabetiseringsonderwijs deelnam worden er niet door beïnvloed.

3 HET CURSUSAANBOD IN HET ALFABETISERINGSONDERWIJS

In dit hoofdstuk wordt het cursusaanbod in het alfabetiseringsonderwijs beschreven. Eerst wordt een globaal overzicht gegeven van de cursussen (paragraaf 3.1), vervolgens wordt ingezoomd op het aanbod voor taal (paragraaf 3.2) en rekenen (paragraaf 3.3).

3.1 Een eerste overzicht

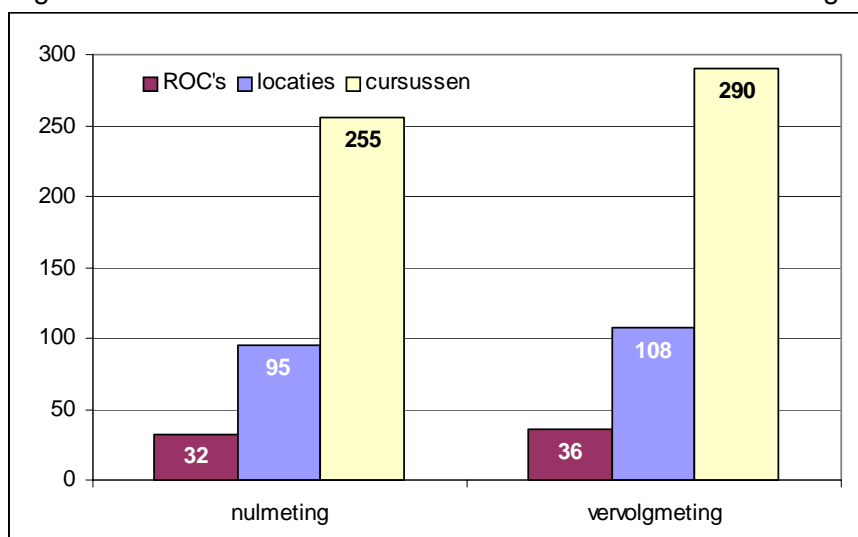
In deze paragraaf wordt het cursusaanbod in beide schooljaren globaal beschreven en vergeleken. Eerst wordt een overzicht gegeven van het aantal locaties en het aantal cursussen (paragraaf 3.1.1), vervolgens worden cursussen naar inhoud onderscheiden (paragraaf 3.1.2) en in paragraaf 3.1.3 naar de doelgroepen waar de cursussen zich op richten.

3.1.1 De omvang van het cursusaanbod

Figuur 3.1 geeft voor beide metingen een overzicht van het aantal ROC's dat aan het onderzoek heeft deelgenomen, het totaal aantal locaties van die ROC's waar een cursusaanbod Nederlands en/of rekenen voor de doelgroep van functioneel analfabete Nederlanders werd aangeboden en het totaal aantal cursussen dat is gegeven.

Zowel het aantal locaties als het aantal cursussen is in werkelijkheid groter, omdat, zoals in het vorige hoofdstuk is aangegeven, enkele ROC's de gegevens niet voor locaties hadden uitgesplitst of niet van alle locaties de data hadden doorgegeven.

Figuur 3.1 Cursusaanbod Nederlands en rekenen voor de doelgroep

Een vergelijking van de nulmeting en de vervolgmeting: locaties en cursussen

In totaal zijn in het schooljaar 2001-2002 door de 32 ROC's die aan de nulmeting deelnamen op tenminste 95 locaties taal- en rekencursussen voor de doelgroep georganiseerd. Het totaal aantal cursussen was 255, wat er in werkelijkheid dus iets meer zullen zijn.

Het komt erop neer dat ROC's in het schooljaar 2001-2002 gemiddeld op ongeveer drie verschillende locaties NT1- en rekencursussen hebben georganiseerd voor functioneel analfabete Nederlanders. Per ROC zijn er gemiddeld tenminste 8 cursussen aangeboden. De inhoud van sommige cursussen verschilde soms niet of nauwelijks, maar, omdat ze op verschillende tijdstippen (dag of avond) of op andere locaties werden uitgevoerd, zijn ze toch apart geteld. Als het aanbod per locatie wordt bekeken, dan zijn er gemiddeld iets minder dan 3 cursussen op een locatie aangeboden.

Het beeld voor het schooljaar 2002-2003 (vervolgmeting) komt overeen met dat van de nulmeting. In de 36 ROC's die aan die meting hebben meegewerkt, zijn tenminste op 108 locaties NT1- en/of rekencursussen voor de doelgroep uitgevoerd. In totaal ging het om 290 verschillende cursussen (zie opmerking hierboven).

Een berekening van het gemiddeld aantal locaties per ROC waar cursussen zijn aangeboden en het gemiddeld aantal cursussen per ROC en per locatie levert vergelijkbare cijfers op met die uit de nulmeting.

De vergelijking tussen beide schooljaren levert dus geen aanwijzingen op dat het cursusaanbod in kwantitatieve zin duidelijk is veranderd, noch in de zin van een toe- of afname van het aantal locaties, noch in de zin van een toe- of afname van het aantal gegeven cursussen.

Een schatting van het totale aanbod

Omdat er geen aanwijzingen zijn dat het aanbod in kwantitatieve zin is veranderd, kan er ook een nauwkeurigere berekening worden gemaakt van het totale aanbod. Van bijna alle ROC's, in totaal 39, zijn er namelijk gegevens over het cursusaanbod in het schooljaar 2001-2002 en/of het schooljaar 2002-2003 bekend.

In totaal hebben de 39 ROC's op tenminste 125 verschillende locaties alfabetiseringscursussen uitgevoerd voor autochtone Nederlanders. Rekening houdend met de ontbrekende ROC's en de door enkele ROC's op een geaggregeerd niveau aangeleverde gegevens, zal het aantal locaties waar een cursusaanbod voor de doelgroep wordt georganiseerd in de buurt van de 150 liggen. Het aantal aangeboden alfabetiseringscursussen zal naar verwachting rond de 360 uitkomen.

Verschillen tussen ROC's

Tussen de 39 ROC's zijn aanzienlijke verschillen op te merken in het aantal locaties waar cursussen voor de doelgroep worden aangeboden. Diverse ROC's doen dat op één of twee centrale locaties in de regio, maar daar staan ROC's tegenover die de doelgroep meer lijken op te zoeken door cursussen op diverse plaatsen in de stad en/of in omliggende gemeenten te organiseren. Een aantal ROC's biedt op zo'n 10 verschillende locaties cursussen aan.

Verschillen in beleid en regionale omstandigheden spelen een rol. Zo is er bijvoorbeeld in Rotterdam een afspraak tussen ROC Zadkine en het Albeda College: de één bedient de stad Rotterdam, de ander de randgemeenten.

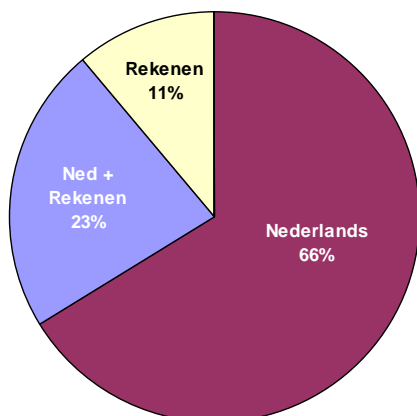
Een exacte verdeling van de ROC's naar het aantal locaties is vanwege eerder genoemde beperkingen in de dataset niet te geven. In ieder geval lijkt ongeveer een derde van de ROC's op 5 of meer locaties een cursusaanbod voor de doelgroep te organiseren. De overige ROC's doen dat op een beperkter aantal locaties.

3.1.2 Inhoud van het cursusaanbod

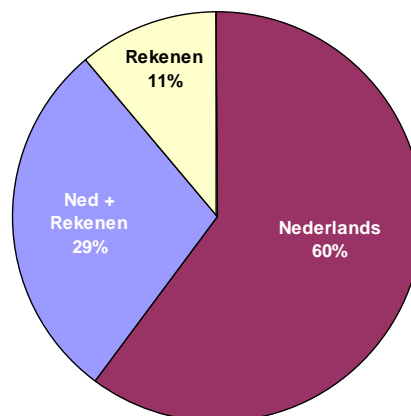
In Figuur 3.1 is het cursusaanbod voor beide schooljaren uitgesplitst naar Nederlands en Rekenen.

Figuur 3.1 Cursusaanbod Nederlands en rekenen

schooljaar 2001-2002

schooljaar 2002-2003

Een eerste, globale vergelijking maakt duidelijk dat het cursusaanbod in beide schooljaren weinig van elkaar verschilde. Verreweg de meeste cursussen zijn taalcursussen (66% in het schooljaar 2001-2002 en 60% in 2002-2003) en iets meer dan 10 procent van het aanbod bestaat uit rekencursussen. In 2001-2002 was een gecombineerd aanbod van taal- en rekencursussen iets minder dan een kwart in het schooljaar 2002-2003 iets meer dan een kwart.

Bij een vergelijking van het aanbod in de 29 ROC's die aan beide metingen hadden meegewerkt, waren de verschillen nog kleiner. Dat wijst erop dat de geringe verschuivingen in het aanbod, zoals zichtbaar in Figuur 3.1 grotendeels zijn toe te schrijven aan de verschillende steekproeven in beide jaren.

Landelijk gezien, zal het cursusaanbod voor de doelgroep in het jaar van de campagne dan ook niet of nauwelijks afwijken van dat in het schooljaar 2001-2002, het jaar voorafgaand aan de campagne. Dat geldt zowel voor het aantal cursussen als voor de inhoud.

3.1.3 Doelgroepen

Een vergelijking van het cursusaanbod naar doelgroepen levert evenmin duidelijke verschillen op.

In 2001-2002 was er geen apart aanbod voor vrouwen of mannen en een jaar later was dat niet anders. Aan vrijwel alle cursussen is door mannen en vrouwen deelgenomen.

Zowel in het schooljaar 2001-2002 als in het schooljaar 2002-2003 waren vrijwel alle cursussen bedoeld voor laagopgeleide volwassenen (ten hoogste vbo of mavo). Veel cursussen stonden open voor volwassenen die speciaal onderwijs hadden genoten. Ongeveer 10 procent van het aanbod was uitsluitend bestemd voor die groep, onder andere samenhangend met aparte contracten die met een gemeente of een sociale werkplaats waren afgesloten.

Of alle of de meeste cursussen open staan voor volwassenen uit de Antillen, Suriname of Aruba (zogenaamde ASA's) is niet te zeggen. Wel blijken volwassenen uit de overzeese Rijksdelen of Suriname deel te nemen aan tamelijk veel NT1- en/of rekencursussen met een instroomniveau onder KSE 2. De nulmeting maakte duidelijk dat in 2001-2002 dat tenminste het geval was in een kleine 80 van de ruim 250 cursussen en de vervolgmeting gaf een vergelijkbaar beeld te zien: aan ruim 100 van

de 290 cursussen werd deelgenomen door ASA's. Sommige ROC's hebben een apart aanbod voor deze doelgroep.

Veel ROC's stellen een deel van de NT1-cursussen en rekencursussen ook voor allochtone volwassenen open. In 2002-2003 namen aan ruim de helft van de 290 cursussen één of meer allochtone Nederlanders deel, veelal zogenaamde oudkomers die hier al jaren wonen en voldoende goed Nederlands spreken om de lessen te kunnen volgen. Soms worden er ook allochtone volwassenen toegelaten die zich voorbereiden op het NT2-examen Nederlands. Een vergelijking met de nulmeting is niet mogelijk, omdat toen niet expliciet is gevraagd naar deze groep volwassenen.

In de telefonische enquête is er door diverse NT1-coördinatoren op gewezen dat het openstellen van de cursussen voor oudkomers een voorwaarde was om de cursus(sen) door te kunnen laten gaan en om zo ook de autochtone volwassenen te kunnen bedienen. Waar die mogelijkheid van samengestelde groepen zich niet voordeed of waar het eigen beleid dat niet toestond, zijn autochtone volwassenen door onvoldoende aanmeldingen soms op een wachtlijst geplaatst.

Naast verschil in beleid om al dan niet allochtone volwassenen tot NT1-cursussen toe te laten, lijkt er nog een verschil te bestaan. Afgaande op de opgaven blijken sommige ROC's cursussen uit te voeren waaraan hooguit enkele volwassenen deelnemen, terwijl andere ROC's dan een cursus niet laten doorgaan en cursisten of in een gecombineerde groep plaatsen of ze op de wachtlijst zetten. Of dat beleid mede is gebaseerd op verschillen in gemeentelijk beleid kon niet worden nagegaan.

3.2 Het cursusaanbod Nederlands

3.2.1 Instroomniveau

Het cursusaanbod Nederlands is onderverdeeld naar de instroom in termen van KSE-niveaus (zie Figuur 3.2). Aan het instroomniveau kan worden afgelezen of cursussen voor de doelgroep zijn bestemd. De linkerkant van de grafiek toont het aanbod voor het schooljaar 2001-2002 (nulmeting), de rechterkant het aanbod voor het schooljaar 2002-2003 (vervolgmeting).

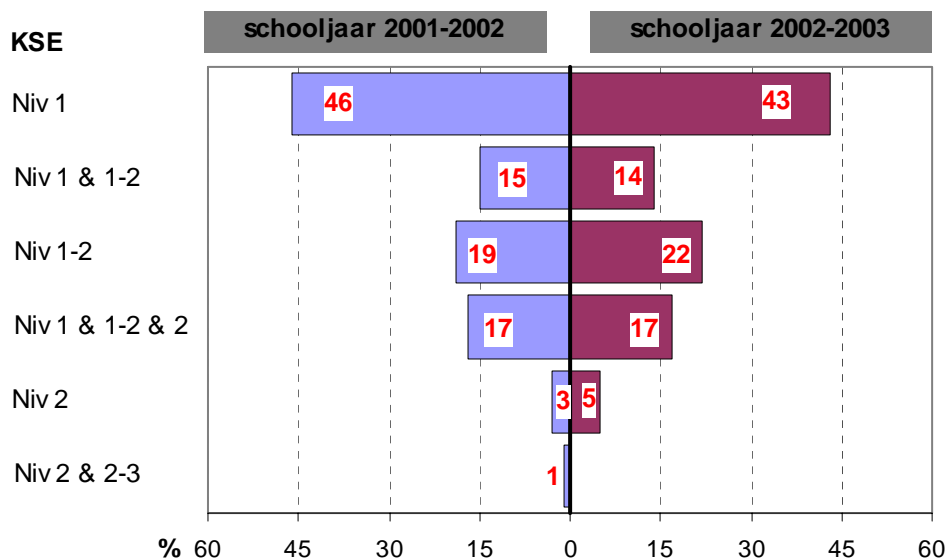
Het aanbod in beide schooljaren loopt uiteen van cursussen bedoeld voor volwassenen van wie de schrijf- en/of leesvaardigheid rond niveau KSE 1 ligt tot volwassenen die die vaardigheden beheersen op niveau KSE 2 of daar iets boven. Duidelijk is, dat in beide schooljaren het instroom- of startniveau voor vrijwel alle cursussen voldoet aan het gestelde criterium, namelijk een aanbod voor volwassenen die ten hoogste de schrijf- en/of leesvaardigheid op niveau KSE 2 beheersen.

Bijna de helft van de cursussen is afgestemd op volwassenen die op of soms onder niveau KSE 1 kunnen schrijven en/of lezen. In beide schooljaren was ruim 40 procent van het aanbod uitsluitend op die doelgroep gericht. Eigenlijk zijn echter vrijwel alle cursussen toegankelijk voor volwassen die nog maar nauwelijks kunnen lezen en schrijven. Zoals hiervoor al is aangegeven in het kader van de deelname door allochtone volwassenen aan NT1-cursussen, zijn veel ROC's, vanwege een te geringe interesse, genoodzaakt deelnemers van uiteenlopend niveau bij elkaar te plaatsen. Sommige ROC's

doen dat echter ook uit pedagogisch-didactische overwegingen of, omdat volwassenen soms de schrijf- en leesvaardigheid op een verschillend niveau worden beheersen.

Figuur 3.2 Cursusaanbod Nederlands: KSE-instroomniveaus

Ook hier kan weer worden geconcludeerd dat het cursusaanbod Nederlands in beide schooljaren niet van elkaar verschilt. Een vergelijking van het aanbod van de 29 ROC's die aan beide metingen hebben meegewerkt, levert zelfs nog geringere verschillen op.

3.2.2 Inhoud van de alfabetiseringscursussen

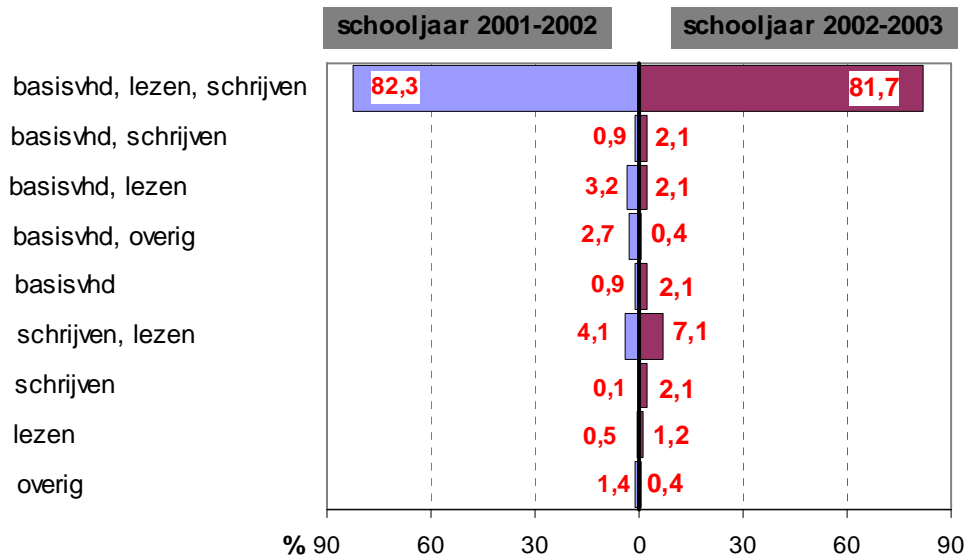
De ROC's is gevraagd de inhoud van de taalcursussen aan te geven. Basisvaardigheden (technisch lezen, spelling en grammatica) en functionele taalvaardigheden (schrijven en lezen) zijn daarbij onderscheiden. Figuur 3.3 toont voor beide schooljaren een verdere specificatie van de inhoud.

Gezien het instroomniveau is het niet verbazingwekkend dat de meeste cursussen voor de doelgroep inhoudelijk breed van opzet waren. Zowel aan basisvaardigheden (technisch lezen, spelling en/of grammatica) als aan de functionele vaardigheden (lezen en schrijven) werd aandacht besteed. Het aanbod in het schooljaar 2002-2003 wijkt daarin nauwelijks af van het aanbod in het jaar ervoor. En als de analyse zich beperkt tot de 29 ROC's die aan beide metingen deelnamen, dan nemen de verschillen zelfs nog iets af.

Het aanbod voor de doelgroep kent vrijwel geen cursussen waarin alleen aan specifieke vormen van lezen of schrijven aandacht wordt besteed, zoals voorlezen aan kinderen of het schrijven van bepaalde soorten brieven. Op niveau KSE 1 worden de basisbeginselen van het schrijven en lezen al wel tot op zekere hoogte beheerst, maar de leesteknik en spelling zijn nog te beperkt om al complexere alledaagse schrijf- en leestaken te kunnen uitvoeren. De meesten zullen op niveau KSE 1 nog worstelen met het snel en gemakkelijk herkennen van woorden (technisch lezen) en met de

fundamenten van de spelling. Vrijwel alle cursussen op niveau KSE 1 zijn daarom breder van opzet en de ‘technische’ vaardigheden maken daar onderdeel van uit. Ze worden wel vaak in de context van functionele schrijf- en leestaken aangeboden.

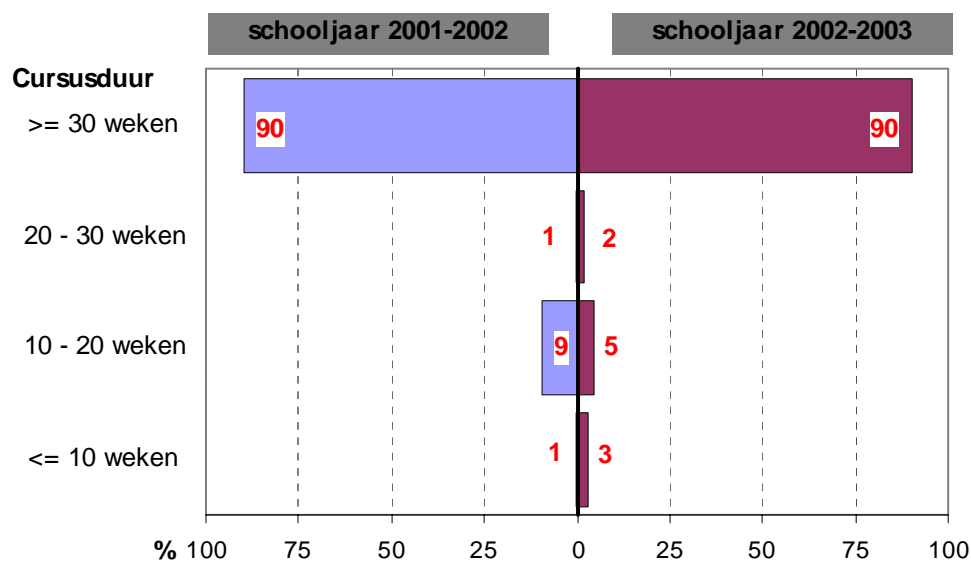
Figuur 3.3 Cursusaanbod Nederlands: inhoud

3.2.3 De cursusduur

Lezen en schrijven leer je niet op een achternamiddag. Kinderen zijn daar een groot deel van hun schoolloopbaan mee bezig. Het is dan ook niet te verwachten dat volwassenen die in hun schoolperiode er niet in geslaagd zijn die vaardigheden goed te leren, dat nu wel in korte tijd zouden kunnen. Ongeveer 90 procent van de alfabetiseringscursussen in beide jaren heeft dan ook een duur van tenminste één schooljaar met in het algemeen een intensiteit (het aantal lessen per week) van 2,5 tot 3 uur. De overige cursussen varieerden van ongeveer 10 tot 30 weken. Figuur 3.4 toont dat ook in dit opzicht het aanbod in beide schooljaren overeenkomt.

Figuur 3.4 Cursusaanbod Nederlands: cursusduur

3.3 Het cursusaanbod Rekenen

Evenals voor de NT1-cursussen is voor de rekencursussen gevraagd naar het instroomniveau, naar de inhoud en naar de duur. In het schooljaar 2001-2002 hadden 30 van de 32 ROC's een rekencursus (al dan niet gecombineerd met Nederlands) in hun aanbod in het schooljaar 2002-2003 hadden.

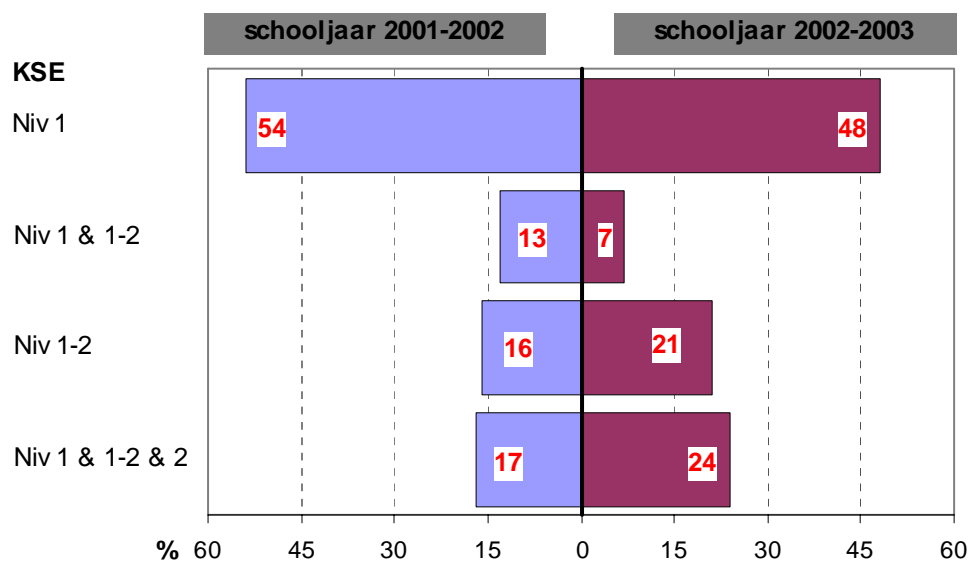
3.3.1 Instroomniveau

Het merendeel van de cursussen was in beide jaren gericht op volwassenen die het rekenen op niveau KSE 1 beheersten: ongeveer de helft van het cursusaanbod kende een instroomniveau op KSE 1. Maar ook in de overige cursussen was er plaats voor die doelgroep. Zoals ROC's vanwege een beperkte deelname soms gedwongen zijn gecombineerde groepen samen te stellen voor taalcursussen, zo geldt dat ook voor het aanbod aan rekencursussen. Deels betreft het dezelfde gecombineerde taal- en rekencursussen.

Een aanbod voor volwassenen die vrijwel helemaal niet kunnen rekenen (niveau KSE 0-1), komt nauwelijks voor. Slechts in enkele ROC's was er een aanbod op dat niveau.

Er lijkt een lichte verschuiving in het aanbod in de richting van iets meer cursussen die tussen niveau KSE 1 en KSE 2 in liggen. Die tendens was echter niet statistisch vast te stellen. Vooralnog moet daarom niet teveel aandacht aan de verschillen worden besteed, temeer niet daar de verschillen verder slonken bij een vergelijking van het aanbod in de groep van 29 ROC's die aan beide metingen hadden deelgenomen.

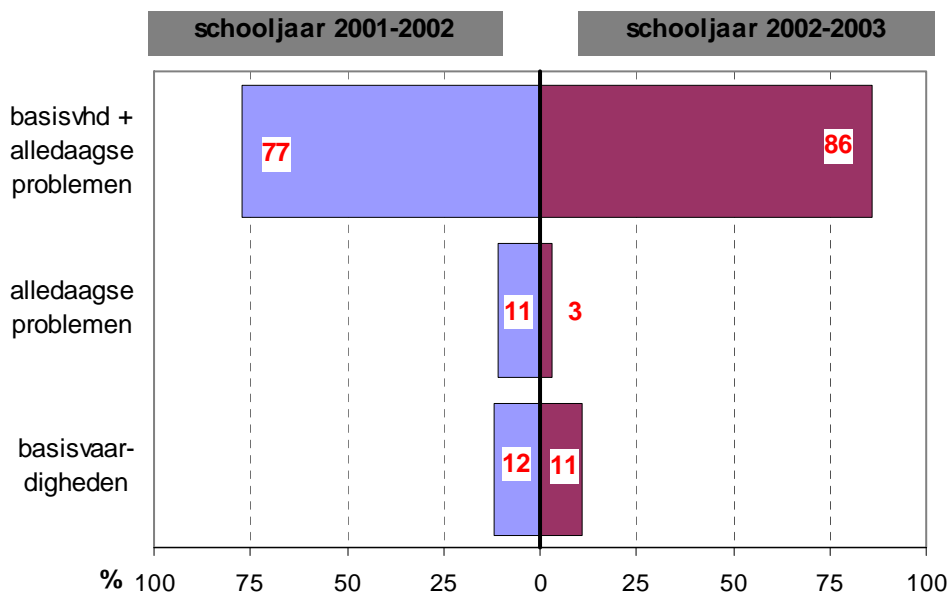
Figuur 3.5 Cursusaanbod Rekenen: KSE-instreamniveaus

3.3.2 Inhoud van het aanbod

De inhoud van de rekencursussen is in de vragenlijst onderscheiden naar basisvaardigheden en naar alledaagse rekenproblemen. Figuur 3.6 toont het aanbod voor de twee schooljaren waarin metingen zijn gedaan.

Figuur 3.5 Cursusaanbod Rekenen: inhoud

Volwassenen die met eenvoudige alledaagse rekenproblemen worstelen, zal het veelal ook ontbreken aan de fundamentele rekenvaardigheden (basisvaardigheden zoals het snel en goed kunnen optellen en vermenigvuldigen van eenvoudige getallen). Ook hier zien we, evenals bij de taalcursussen, dat slechts

een klein deel van de cursussen uitsluitend gericht is op het aanleren van basisvaardigheden: niet meer dan zo'n 10 procent van het aanbod in beide schooljaren.

In verreweg de meeste cursussen lijken de basisvaardigheden te worden aangeleerd in of vanuit functionele situaties met alledaagse rekenproblemen. In het schooljaar 2001-2002 ging om driekwart van het aanbod, in het schooljaar 2002-2003 om zo'n 86 procent.

Van een echte stijging lijkt niet zo zeer sprake, omdat in het laatste schooljaar een deel van het aanbod van cursussen gericht op specifieke alledaagse rekenproblemen wegviel. Dat waren namelijk de cursussen gericht op het leren omgaan met de Euro. Als die in de vergelijking even buiten haakjes worden geplaatst, dan komt het aanbod tussen beide schooljaren nagenoeg overeen.

3.3.3 De cursusduur

De duur van ongeveer 90 procent van de rekencursussen (of gemengde taal- en rekencursussen) was tenminste een jaar. Dat geldt voor beide schooljaren waarin een meting is verricht. Het schooljaar 2002-2003 telde relatief iets meer cursussen van 10 tot 20 weken, het schooljaar 2001-2002 relatief iets meer zeer korte cursussen van 5 tot minder dan 10 weken. Dat waren de cursussen gericht op het omgaan met de Euro.

4 DE DEELNAME AAN HET ALFABETISERINGSONDERWIJS

In dit hoofdstuk wordt de deelname aan het alfabetiseringsonderwijs beschreven. Hoewel op sommige plaatsen daarbij ingegaan wordt op aantallen, wordt pas in het volgende hoofdstuk een vergelijking gemaakt tussen het aantal cursisten dat in schooljaar 2001-2002 aan alfabetiseringscursussen deelnam en het aantal in het schooljaar 2002-2003.

4.1 Deelname aan alfabetiseringscursussen

Het doel van het onderzoek was het effect van de campagne te evalueren door de deelname van volwassenen, autochtone Nederlanders aan NT1-cursussen tot ten hoogste niveau KSE 2 te vergelijken voor het schooljaar 2001-2002 (nulmeting) en het schooljaar 2002-2003 waarin de campagne is gevoerd (vervolgmeting). Tot de groep autochtone volwassenen werden ook gerekend de volwassenen uit de overzeese Rijksdelen en Suriname (ASA's), maar niet de volwassen Nederlanders van allochtone afkomst. Omdat, zo bleek achteraf, in de nulmeting toch allochtone cursisten waren meegeteld, zal eerst kort op dat probleem worden ingegaan.

4.1.1 Allochtone volwassenen in NT1-cursussen

In de nulmeting was aan de ROC's gevraagd de deelname van het aantal autochtone volwassenen aan NT1-cursussen op te geven. Er was toen van uitgegaan dat de ROC's de allochtone deelnemers aan die cursussen niet in de tellingen zouden meenemen. In de interviews die in de vervolgmeting zijn gehouden, bleken ROC's die cursisten vaak wel meegeteld te hebben. Slecht door enkele ROC's was dat in de nulmeting expliciet aangegeven en daar is toen ook voor gecorrigeerd.

Omdat de indruk bestond dat toch meer ROC's allochtone cursisten in de tellingen voor de nulmeting hadden meegenomen, moesten de ROC's in de vervolgmeting expliciet aangeven hoeveel allochtone volwassenen aan de alfabetiseringscursussen deelnamen. Zoals in het vorige hoofdstuk al bleek, namen aan ruim de helft van de aangeboden cursussen ook allochtone volwassenen deel. Als die groep uit de telling van de vervolgmeting zou worden gehaald, dan zou dat als consequentie hebben dat deelname van autochtone volwassenen een daling te zien geeft ten opzichte van de nulmeting.

Die ingreep zou echter tot een onjuiste conclusie leiden, omdat, zowel op grond van de interviews als op grond van analyses duidelijk was dat er ook in de nulmeting meer allochtone volwassenen in de tellingen waren opgenomen. Omdat achteraf niet meer voor de nulmeting kon worden gecorrigeerd, is besloten om allochtone deelnemers niet uit de telling van de nulmeting en niet uit de telling van de vervolgmeting te verwijderen.

Deze procedure maakt een zuiverdere vergelijking mogelijk van de deelname aan NT1-cursussen in het schooljaar 2001-2002 en het schooljaar 2002-2003 en geeft een realistischer beeld van de eventuele effecten van de campagne.

Een en ander betekent wel dat de eerdere schatting in de nulmeting van het aantal autochtone volwassenen dat aan alfabetiseringscursussen deelneemt, moet worden bijgesteld. Dat zal mede aan de hand van de gegevens uit de vervolgmeting worden gedaan.

4.1.2 De deelname in het schooljaar 2002-2003

De deelname in 36 ROC's

In de 36 ROC's die aan de vervolgmeting hebben meegewerkt, hebben in het schooljaar 2002-2003 4478 volwassenen een alfabetiseringscursus in de Educatie gevolgd om beter te leren schrijven, lezen en/of rekenen. Een jaar eerder waren dat er 3655 in 32 ROC's.

Tabel 4.1 Deelname aan taal- en rekencursussen

Inhoud cursus	schooljaar 2001-2002		schooljaar 2002-2003	
	32 ROC's deelnemers		36 ROC's deelnemers	
	aantal	%	aantal	%
taal	2145	59	2210	49
taal + rekenen	1150	31	1943	43
rekenen	360	10	325	7
Totaal	3655	100	4478	100

De meeste volwassenen komen alleen voor een taalcursus om beter te leren schrijven en/of lezen. In het schooljaar 2002-2003 was dat in de 36 ROC's ongeveer de helft van alle deelnemers aan het alfabetiseringsonderwijs. Toch is dat percentage duidelijk lager dan een jaar eerder, toen bijna 60 procent alleen een taalcursus volgde.

Dat is met name toe te schrijven aan een grotere deelname aan gecombineerde taal- en rekencursussen in 2002-2003: ruim 40 procent van de cursisten volgde zo'n cursus tegenover maar net 30 procent in het schooljaar 2001-2002. Het gaat hier waarschijnlijk om een artefact, dat wil in dit geval zeggen, een effect dat (deels) is toe te schrijven aan de dataverzameling.

Enkele ROC's hebben, zoals al eerder aangegeven, namelijk gegevens op een geaggregeerd niveau aangeleverd. In de nulmeting was nog wel een onderscheid gemaakt tussen taal- en rekencursussen, maar in de vervolgmeting niet.

Deels is het effect ook toe te schrijven aan het aanbod in één van de ROC's uit de vier grote steden, waarvan wel gegevens voor de vervolgmeting, maar niet voor de nulmeting bekend waren. Ook uit dat ROC was de deelname op een geaggregeerd niveau aangeleverd, waarbij zowel taal- als rekenniveaus waren vermeld. Of in dat ROC het totale aanbod ook uit gecombineerde cursussen bestaat of dat het hier eveneens een dataverzamelingsprobleem betreft, is niet te zeggen.

Ten slotte kan ook de net iets andere samenstelling van de steekproef in vergelijking met de nulmeting een rol hebben gespeeld. In het vorige hoofdstuk is dat ook al opgemerkt bij het cursusaanbod.

Evenals in de nulmeting waren er in 2002-2003 relatief weinig cursisten die alleen een rekencursus hadden gevolgd: minder dan 10 procent. Dat dat aantal een jaar eerder iets groter was, is te verklaren door het aanbod van aparte cursussen in een aantal ROC's, die speciaal waren gericht op het leren omgaan met de toen nog te introduceren Euro.

De totale deelname aan alfabetiseringscursussen in 2002-2003

In het cursusjaar 2002-2003 is door bijna 4500 cursisten uit 36 ROC's deelgenomen aan een NT1-cursus met een instroomniveau op ten hoogste niveau KSE 2, wat neerkomt op gemiddeld zo'n 124 cursisten per ROC.

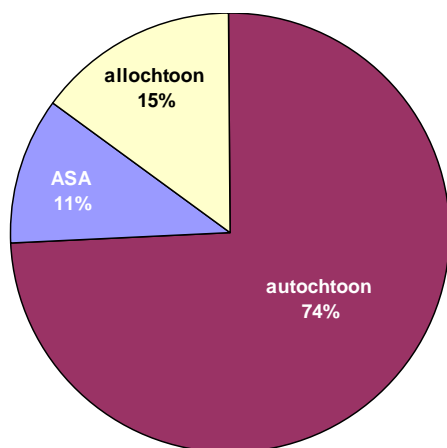
Bij generalisatie van dat gemiddelde naar 42 ROC's levert dat een geschatte deelname op tussen de 5200 en 5250 deelnemers. Dat aantal behoeft echter een aanpassing, omdat, zoals eerder is aangegeven, een aantal ROC's in hun opgave van de vervolgmeting niet volledig zijn geweest. Bij een aantal ROC's ontbraken locaties die wel in de nulmeting voorkwamen en in één ROC uit de vier grote steden ontbrak de opgave voor ASA's en deelnemers die speciaal onderwijs hadden gevolgd, een aantal dat door de contactpersoon in het telefonische interview geschat werd op 250.

Als met die gegeven rekening wordt gehouden dan zullen naar schatting tussen de 5500 en 5600 volwassenen in het schooljaar 2002-2003 in de Educatie een taal- en/of rekencursus op ten hoogste niveau KSE 2 hebben gevolgd.

In die berekening zijn, zoals eerder is aangegeven, allochtone volwassenen meegeteld. Veelal zijn dat oudkomers die al jaren in ons land verblijven en op grond van hun mondelinge taalvaardigheid toegelaten zijn tot de NT1-cursussen. Het is hier niet de plaats om de rechtmatigheid van hun deelname te bespreken, maar het is wel zinvol te benadrukken, dat in diverse ROC's de deelname van allochtone cursisten een voorwaarde bleek om NT1-cursussen te kunnen organiseren.

Omdat de onderzoeksopdracht was na te gaan hoeveel autochtone, functioneel analfabete volwassenen aan een taal- en of rekencursus in de Educatie deelnemen en of de alfabetiseringscampagne heeft bijgedragen tot een verhoging van de deelname uit die groep, wordt in de volgende paragraaf alleen de deelname van autochtone volwassenen aan alfabetiseringscursussen beschreven.

Figuur 4.1 Deelname verdeeld naar herkomst

Autochtone volwassenen in alfabetiseringscursussen in 2002-2003

In de vervolgmeting was de ROC's expliciet gevraagd het aantal cursisten van allochtone afkomst aan te geven dat aan een alfabetiseringscursus deelnam. Onder de 4500 cursisten uit de 36 ROC's die aan

de vervolgmeting hadden meegewerkt, waren een kleine 700 cursisten van allochtone afkomst. Het betekent dat zo'n 85 procent van de cursisten van autochtone afkomst waren of uit de overzeese Rijksdelen en Suriname kwamen. Ongeveer één op de zes was dus allochtone afkomst en vijf op elke zes cursisten behoorde tot de doelgroep van het onderzoek.

Het aantal autochtone volwassenen dat in 2002-2003 een alfabetiseringscursus heeft gevolgd, komt in de genoemde 36 ROC's dus uit op ongeveer 3800. Gemiddeld zijn dat per ROC zo'n 106 cursisten. Als dat wordt doorgerekend naar alle ROC, dan zouden er, ook weer rekening houdend met de ontbrekende gegevens van twee ROC's uit de vier grote steden zo'n 4700 à 4800 autochtone, functioneel analfabete volwassenen in 2002-2003 een schrijf-, lees- en/of rekencursus in de Educatie hebben gevolgd.

ASA's in alfabetiseringscursussen in 2002-2003

In 2001-2002 hadden in de 32 in de nulmeting opgenomen ROC's ruim 400 volwassenen uit de overzeese Rijksdelen en Suriname aan een alfabetiseringscursus deelgenomen. Daarmee vormde die groep ongeveer 11 à 12 procent van het totaal aantal cursisten.

In het schooljaar 2002-2003 kwam het aantal ASA's in de 36 ROC's die aan de vervolgmeting hadden meegewerkt uit op iets onder de 480, wat eveneens neerkomt op zo'n 11 à 12 procent van alle deelnemers aan het alfabetiseringsonderwijs in dat jaar.

In beide schooljaren zal het percentage ASA's in werkelijkheid iets hoger uitkomen, omdat in de tellingen een substantieel aantal ASA's uit een ROC uit één van de vier grote steden niet is inbegrepen (zie hoofdstuk 2).

De deelname van ASA's aan het alfabetiseringsonderwijs vertoont, in ieder geval in de twee laatste schooljaren, een stabiel beeld: ruim één op de tien cursisten behoort tot die groep.

4.2 De deelname nader bekeken

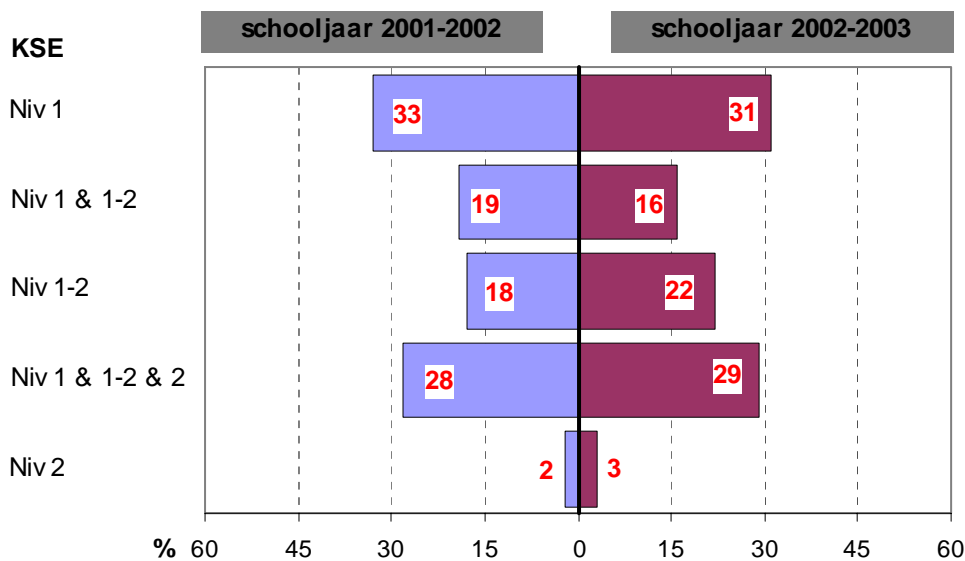
4.2.1 Het instroomniveau in het alfabetiseringsonderwijs

Schrijf- en leescursussen

In Figuur 4.2 zijn de cursisten ingedeeld naar het startniveau van de cursus waaraan ze deelnamen: de linkerkant toont het resultaat voor het schooljaar 2001-2002 (de nulmeting), de rechterkant voor het schooljaar 2002-2003 (de vervolgmeting).

In beide schooljaren nam ongeveer een derde van de cursisten deel aan een taalcursus met een startniveau op KSE 1 en een klein deel daarvan in een cursus onder niveau KSE 1. Die groep die aan een cursus deelnam met een instroomniveau onder KSE 1 kan in beide schooljaren worden geschat op 200 tot 250 cursisten.

Figuur 4.2 Deelname aan taalcursussen onderscheiden naar instroomniveau

Tussen de 15 en 20 procent van de volwassenen nam deel aan een cursus schrijven of lezen, waarvoor het instroom tussen niveau KSE 1 en KSE 2 in lag en een paar procent aan een cursus met een beginniveau rond KSE 2.

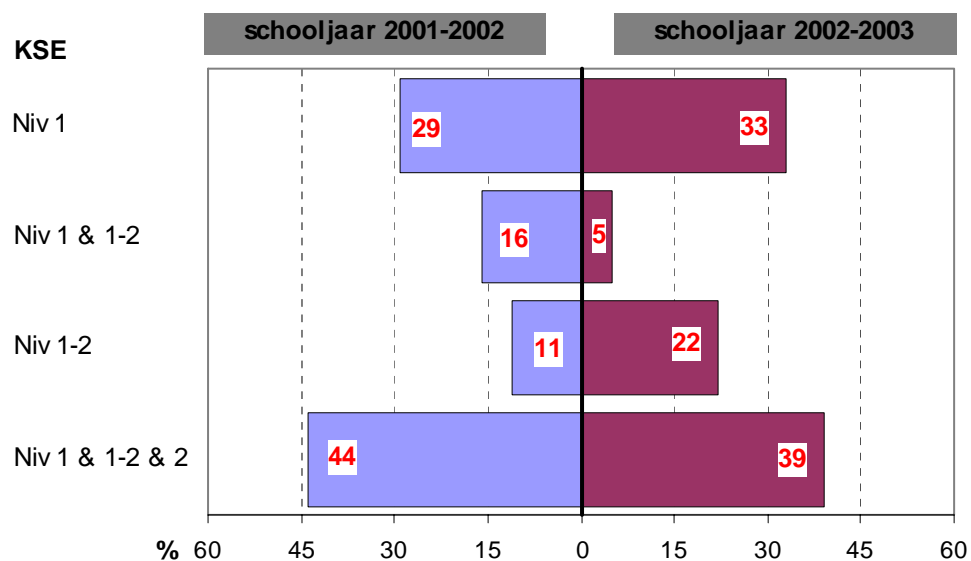
Rond de 45 procent van alle deelnemers volgde in de twee schooljaren een schrijf- of leescursus in groepen die qua niveau heterogeen waren samengesteld. Voor rond de 20 procent van de cursisten bleef het niveauverschil nog beperkt, maar voor een kleine 30 procent kon dat niveau uiteenlopen van KSE 1 tot KSE 2. Zoals in het vorige hoofdstuk al is opgemerkt, ziet een deel van de ROC's zich genoodzaakt om cursisten van uiteenlopend niveau bij elkaar te plaatsen, omdat anders vanwege te geringe groepsgrootte cursussen niet kunnen worden aangeboden.

Als het cursusaanbod voor schrijven en lezen wordt vergeleken met de deelname aan die cursussen (Figuur 3.2 en Figuur 4.1), dan kan worden opgemerkt dat rond de 45 procent van de schrijf- en leescursussen in beide schooljaren een instroomniveau van KSE 1 kende, terwijl ongeveer een derde van de cursisten aan die cursussen deelnam. Dat betekent dat er gemiddeld minder cursisten aan die cursussen deelnamen dan aan cursussen met een hoger instroomniveau of cursussen met een heterogener instroomniveau.

Reken cursussen

In Figuur 4.3 zijn de cursisten ingedeeld naar het startniveau van de reken cursus waaraan ze deelnamen: de linkerkant toont weer het resultaat voor de nulmeting, de rechterkant die voor de vervolgmeting.

Figuur 4.3 Deelname aan rekencursussen onderscheiden naar instroomniveau

In het schooljaar 2002-2003 was ruim de helft van de deelnemers aan rekencursussen in de 36 ROC's die aan die meting meewerkten in vrij homogeen samengestelde groepen geplaatst. Zo'n 30 procent nam deel aan een rekencursus met een instroomniveau KSE 1 en ruim 20 procent aan een cursus met instroomniveau KSE 1-2. Een paar procent nam deel aan een cursus met een startniveau onder KSE 1. Rond de 40 procent de cursisten volgde een rekencursus tezamen met cursisten met een zeer uiteenlopend niveau, van KSE 1 tot KSE 2. Het kan zijn dat Zoals Figuur 4.2 duidelijk maakt, week de verdeling in het schooljaar 2001-2002 over de verschillende cursussen af van die in 2002-2003. Het verschil concentreert zich vooral in cursussen met een instroomniveau op KSE 1-2 en de meer heterogene groepen KSE 1 en KSE 1-2.

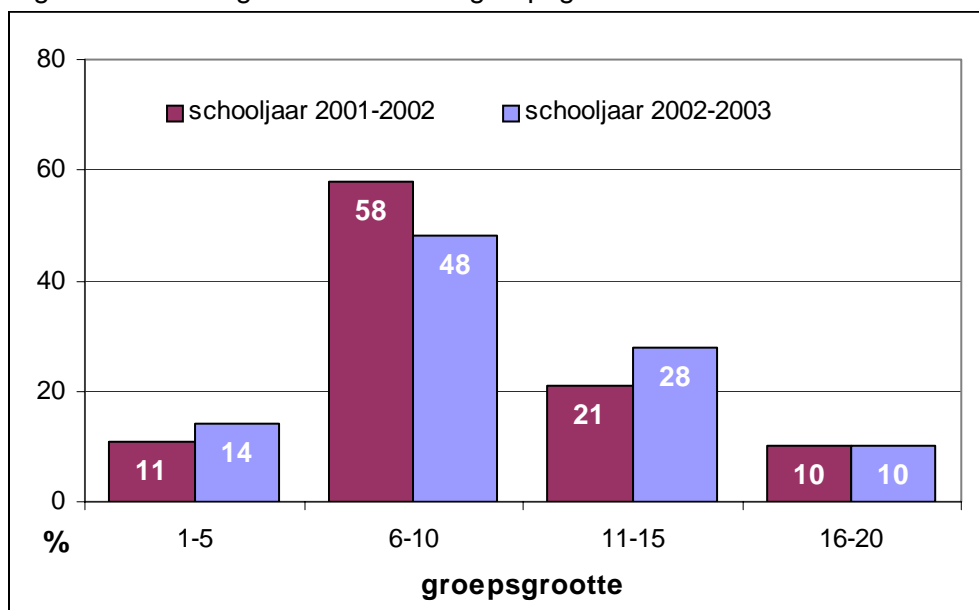
Voor rekencursussen geldt in nog sterkere mate dan voor taalcurssussen dat groepen op het laagste instroomniveau gemiddeld de minste cursisten telden (vergelijk Figuur 3.5 en Figuur 4.2).

4.2.2 De groepsgrootte in het alfabetiseringsonderwijs

Om een indruk te krijgen hoe groot de groepen in het alfabetiseringsonderwijs zijn, en om daarmee een indruk te krijgen waarmee ROC's worstelen om groepen kunnen starten, is voor de 32 ROC's uit de nulmeting en voor de 36 ROC's uit de vervolgmeting een indeling van het aantal cursisten per cursus gemaakt. Als er voor een cursus meer dan 20 cursisten waren opgegeven, is er vanuit gegaan dat het geaggregeerde gegevens waren en zijn de gegevens vervolgens buiten de berekeningen gelaten. Ze zijn dus ook in de berekening van de percentages opgenomen.

De meeste groepen telden 6 tot 10 cursisten: in de nulmeting was dat percentage hoger dan in de vervolgmeting: 58 versus 48 procent. Daar staat tegenover dat in de vervolgmeting meer groepen van 10 tot 15 cursisten voorkwamen: 28 procent van de groepen uit de vervolgmeting telde dat aantal cursisten tegenover 21 procent van de groepen uit de nulmeting.

Figuur 4.4 Indeling cursussen naar groepsgrootte

Opgemerkt moet worden dat aan ruim 10 procent van de cursussen in beide schooljaren niet meer dan 1 tot 5 cursisten deelnamen. Hoewel een deel van de ROC's bij een dergelijke geringe deelname toch cursussen start, ligt de ondergrens in andere ROC's hoger, zoals hiervoor al eens is aangegeven.

4.3 Uitval: deelnemers die een cursus niet afronden

Zo hoog als de drempel voor tal van volwassenen is om de stap naar de Educatie te zetten, zo moeilijk is het ook voor velen om een cursus af te ronden. Uit de nulmeting bleek al dat in de 32 ROC's die aan die meting hadden meegewerkt zo'n 500 cursisten voortijdig met de cursus waren gestopt. Dat was 14 procent van de deelnemers in die ROC's. Het aantal uitvallers in de 36 ROC's die aan de vervolgmeting deelnamen is ruim 650, wat neerkomt op 15 procent van alle deelnemers. Rekening houdend met de verschillende ROC's in de steekproeven, is het probleem in beide schooljaren vergelijkbaar.

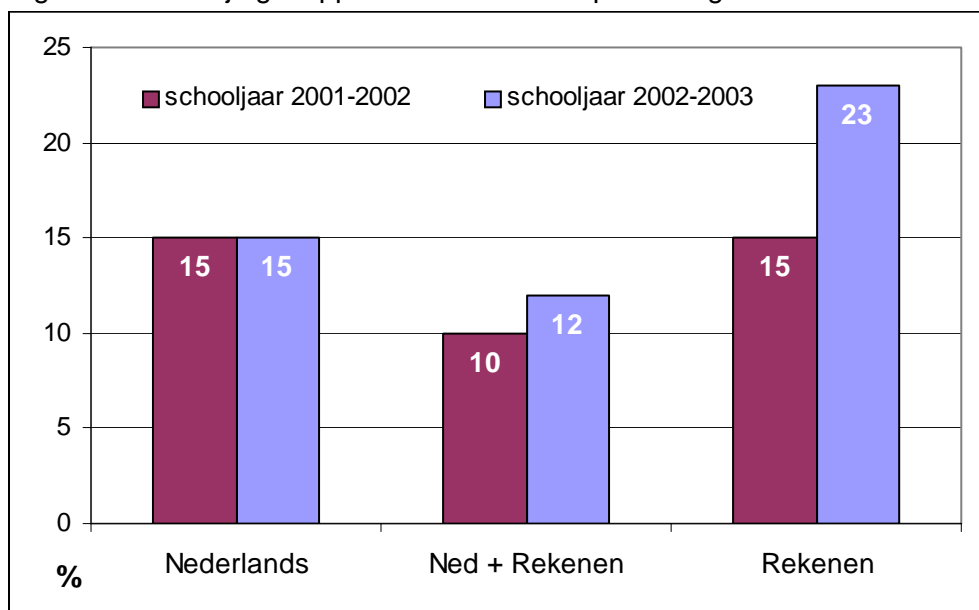
Er moet dus vanuit worden gegaan dat ongeveer één op de zeven cursisten voortijdig stopt met een alfabetiseringscursus en daarmee hoogstwaarschijnlijk niet het beoogde niveau voor taal- of rekenvaardigheid heeft bereikt. In welke mate dat niet is gelukt en voor welke percentages van de uitvallers dat geldt, valt op basis van dit onderzoek niet te zeggen.

Om mogelijke verschillen op te sporen, is het percentage uitvallers berekend voor de naar inhoud onderscheiden cursussen. In Figuur 4.5 zijn de resultaten weergegeven voor het schooljaar 2001-2002 (nulmeting) en voor het schooljaar 2002-2003 (vervolgmeting).

Het percentage uitvallers in cursussen met uitsluitend een talig aanbod is met 15 procent in beide jaren gelijk en voor een gecombineerd aanbod is er evenmin veel verschil: in de vervolgmeting is 2 procent meer uitval geconstateerd. Voor rekencursussen valt er daarentegen wel een opmerkelijk groot verschil

waar te nemen. In de vervolgmeting is de uitval 8 procent hoger dan in de nulmeting: 23 versus 18 procent. Dat verschil is deels wel te verklaren: in de kort durende rekencursussen gericht op het omgaan met de Euro, die in het schooljaar 2001-2002 zijn gegeven, was geen enkele cursist voortijdig gestopt. Als daar voor wordt gecorrigeerd komt in de nulmeting de uitval uit op 18 à 19 procent. Dat is weliswaar nog altijd lager dan in de vervolgmeting, maar het maakt duidelijk dat het probleem in rekencursussen toch iets groter lijkt te zijn.

Figuur 4.5 Voortijdig stoppen met de cursus: percentage uitvallers

Als alleen gekeken wordt naar NT1-cursussen waar in schrijven en lezen al dan niet tezamen met rekenen worden aangeboden, dan is het percentage uitval in beide schooljaren gelijk, namelijk 14 procent.

4.4 Verschillen tussen ROC's

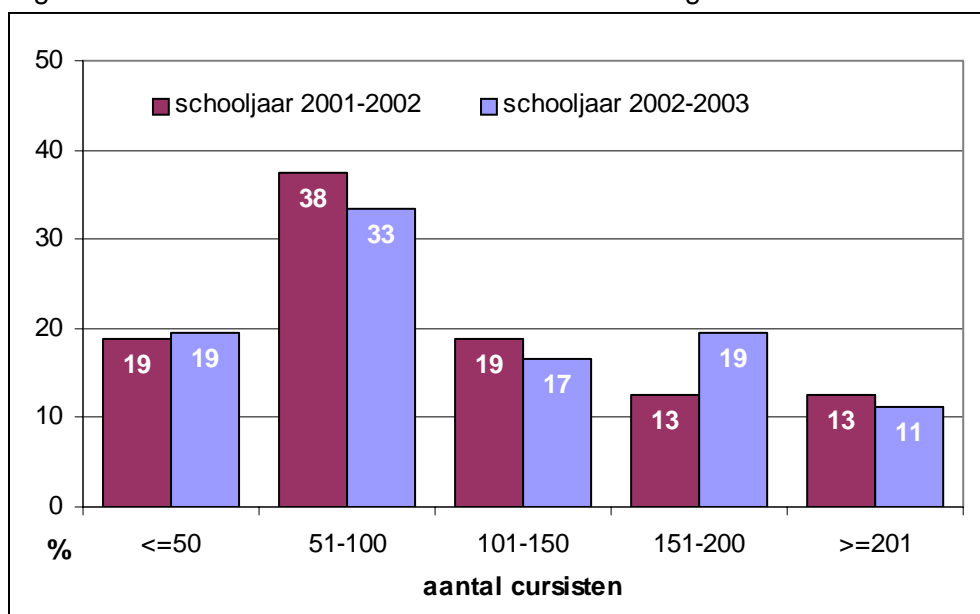
Dat er verschillen tussen ROC's zijn in de deelname aan alfabetiseringscursussen zal niemand verbazen. Allerlei kenmerken van een regio zullen daar op van invloed zijn, zoals het aantal ROC's in de regio, de verstedelijking, het beleid van gemeenten inzake Educatie, het aantal volwassenen uit de overzeese Rijksdelen en Suriname, enz. Aan de andere kant zullen ook het beleid van een ROC en de eigen wervingsactiviteiten een rol spelen. Zonder die kluwen van factoren te ontrafelen, wordt in deze paragraaf een beeld gegeven van de opgegeven aantallen cursisten door de ROC's en daarmee van de grote verschillen in het aantal deelnemers aan alfabetiseringstrajecten tussen ROC. Hetzelfde wordt gedaan voor uitval. Figuur 4.6 toont de verschillen in deelname, Figuur 4.7 de verschillen in uitval.

4.4.1 Verschillen in deelname

Als wordt bedacht dat in de categorie boven de 200 deelnemers ROC's voorkomen met meer dan 400 cursisten in alfabetiseringstrajecten in het NT1-onderwijs (allochtonen meegerekend), dan is duidelijk hoe groot de spreiding is en dus ook hoe groot de verschillen in het aantal cursisten tussen ROC's is.

Hoewel er hier en daar wat fluctuaties zijn, levert een vergelijking van het schooljaar 2001-2002 met dat van 2002-2003 meer overeenkomsten dan verschillen op. In de bespreking wordt daarom geen onderscheid gemaakt tussen beide jaren.

Figuur 4.6 Verschillen in deelname aan alfabetiseringscursussen tussen ROC's

Eén op de vijf ROC's heeft in de afgelopen twee schooljaren voor ten hoogste 50 volwassenen per jaar een alfabetiseringstraject georganiseerd. Het gaat om een achttal ROC's.

Het aantal cursisten van hooguit 50 per jaar, mag niet met 2 worden vermenigvuldigd om de deelname voor beide jaren tezamen vast te stellen. Zoals in hoofdstuk 3 is aangegeven, lopen veel cursussen langer dan een jaar door en kunnen cursisten doorstromen naar een hoger niveau (bijv. van niveau KSE 1 naar niveau KSE 1-2). Het aantal verschillende cursisten is van jaar op jaar dus minder dan het opgegeven aantal per jaar suggereert. Hoe groot de overlap is, valt op grond van dit onderzoek niet te zeggen. Deze kanttekening geldt uiteraard ook voor de andere categorieën.

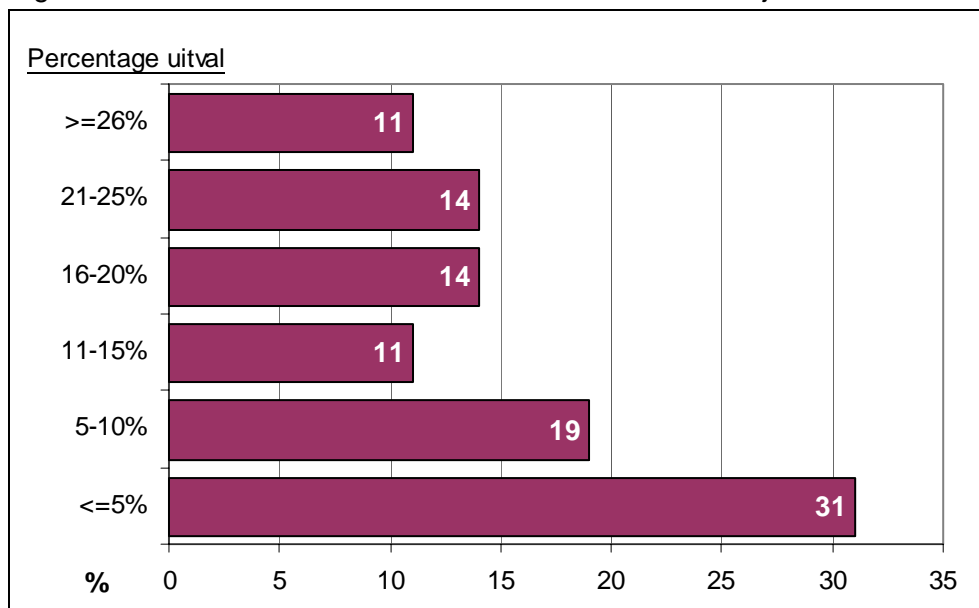
Iets meer dan een derde van de ROC bedient jaarlijks tussen de 50 en 100 cursisten. Dat zijn 13 à 14 ROC's.

Minder dan de helft van de 42 ROC's heeft de afgelopen twee jaar het aantal cursisten dat aan het alfabetiseringsonderwijs deelnam boven de 100 zien uitstijgen. Vier à vijf ROC's telden meer dan 200 cursisten per jaar.

4.4.2 Verschillen in uitval tussen ROC's

De ROC's konden het aantal uitvallers per cursus aangeven, dus het aantal cursisten dat voortijdig met een cursus stopt. Voor elk ROC is het totaal aantal uitvallers in het schooljaar 2002-2003 vastgesteld en vervolgens is per ROC berekend welk percentage dat was van het totaal aantal ingeschreven cursisten. Figuur 4.7 toont het resultaat.

Figuur 4.7 Verschillen in uitval tussen ROC's in het schooljaar 2002-2003

In bijna een derde van de ROC's was de uitval in 2002-2003 hooguit 5 procent, maar daarentegen zag een kwart van de ROC's tenminste één op de vijf deelnemers aan een alfabetiseringscursus voortijdig vertrekken. Binnen ROC's zelf zijn ook grote verschillen, zowel op cursusniveau als op locatieniveau.

Zoals hierboven al is aangegeven is niet te zeggen op welk niveau de uitvallers de schrijf-, lees- en/of rekenvaardigheid beheersten bij het verlaten van de cursus. In ieder geval maken deze cijfers duidelijk dat niet alleen extra inspanningen nodig zijn om volwassenen met schrijf- en leesproblemen te bewegen naar de Educatie te stappen, maar dat er ook extra inspanningen nodig zijn om volwassenen te motiveren een cursus af te ronden.

Bij de interpretatie van bovenstaande cijfers moet er ook rekening mee worden gehouden, dat wellicht voor een deel van de volwassenen het leereffect in relatie tot de extra inspanning die zij moeten te gering is om een cursus af te ronden. Ook hier valt op grond van dit onderzoek niet te zeggen hoe groot die groep is.

5 EFFECTEN VAN DE CAMPAGNE

In de voorgaande hoofdstukken is het aanbod in het alfabetiseringsonderwijs (hoofdstuk 3) beschreven en de deelname aan dat onderwijs (hoofdstuk 4). De centrale vraag in het onderzoek was evenwel, of de campagne die in het schooljaar 2002-2003 is gevoerd om de deelname door autochtone volwassenen aan het alfabetiseringsonderwijs te verhogen ook succes heeft gehad. Hebben in het schooljaar 2002-2003 meer autochtone volwassenen deelgenomen aan cursus schrijven, lezen en/of rekenen op ten hoogste niveau KSE 2 dan een jaar eerder?

In dit hoofdstuk wordt die vraag beantwoord door de resultaten van de nulmeting te vergelijken met die van de vervolgmeting. Omdat achteraf is gebleken dat in de nulmeting ook allochtone deelnemers zijn opgegeven, waarvoor niet meer kon worden gecorrigeerd, wordt de vraag beantwoord door na te gaan of in het schooljaar 2002-2003 meer cursisten, ongeacht hun afkomst, hebben deelgenomen aan alfabetiseringscursussen dan in 2001-2002.

In paragraaf 5.1 wordt dat op twee manieren nagegaan: 1) door een vergelijking van de schatting van de totale deelname in het schooljaar 2001-2002 met de schatting van de deelname voor het schooljaar 2002-2003 en b) door een directe vergelijking van de 78 locaties waarvan in beide metingen gegevens beschikbaar waren. Op de vraag of de eventuele verschillen toegeschreven kunnen worden aan de campagne wordt in paragraaf 5.2 kort ingegaan.

5.1 Meer cursisten in het schooljaar 2002-2003

5.1.1 Een vergelijking van de geschatte deelname in beide schooljaren

In deze paragraaf wordt aan de hand van het geschatte aantal cursisten dat in beide schooljaren aan het alfabetiseringsonderwijs heeft deelgenomen nagegaan of dat aantal in het jaar 2002-2003 is toegenomen ten opzicht van een jaar eerder.

Aan de nulmeting hebben 32 ROC's meegewerkt. In die ROC's hadden 3655 volwassenen in het schooljaar 2001-2002 een taal- en/of rekencursus gevolgd op ten hoogste niveau KSE 2. Dat zijn gemiddeld 114 cursisten per ROC. Als dat wordt gegeneraliseerd naar de 42 ROC's en wordt gecorrigeerd voor de ontbrekende gegevens van één van de ROC's uit de vier grote steden (zie hoofdstuk 3) dan mag worden aangenomen dat het aantal deelnemers in 2001-2002 rond de 5000 uitkwam.

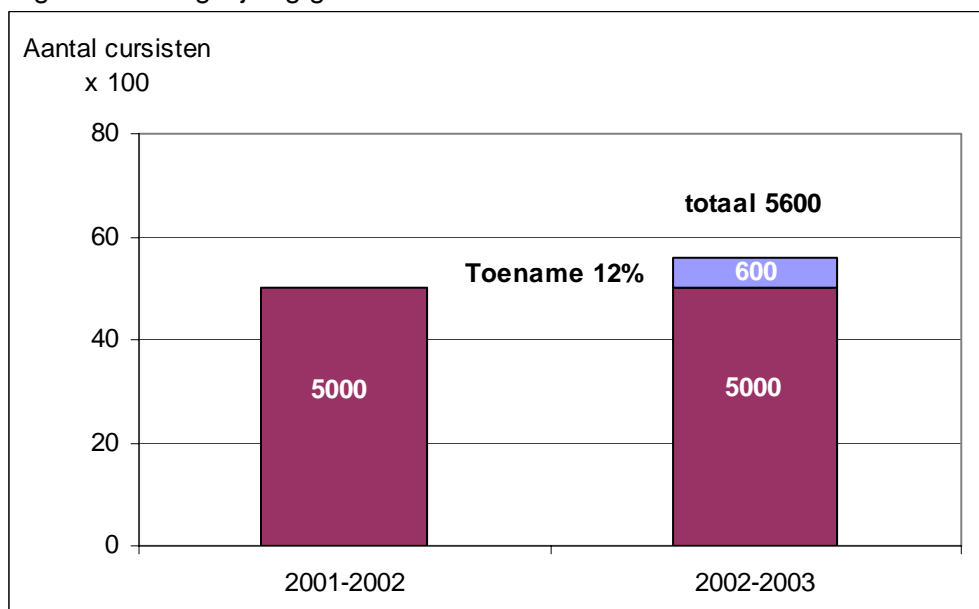
Op basis van de informatie van de 36 ROC's die aan de vervolgmeting hadden deelgenomen en met een correctie voor ontbrekende gegevens is in het vorige hoofdstuk geschat dat tussen de 550 en 5600 cursisten in het schooljaar 2002-2003 een alfabetiseringscursus in de Educatie volgden.

De vergelijking van beide schooljaren maakt duidelijk dat in het jaar van de campagne het aantal cursisten dat heeft deelgenomen aan alfabetiseringscursussen is toegenomen met naar schatting zo'n

500 tot 600 cursisten. Uitgaande van de deelname aan het alfabetiseringsonderwijs in het schooljaar 2001-2002 is dat een stijging van zo'n 10 tot 12 procent. Hoewel die stijging is gebaseerd op tellingen van alle cursisten, ook de allochtone, zijn er geen aanwijzingen dat die groei voor autochtone en allochtone cursisten verschillend was.

Figuur 5.1 Vergelijking geschatte deelname in 2001-2002 en 2002-2003

5.1.2 Een vergelijking van de deelname in beide leerjaren op 78 locaties

Een tweede manier om na te gaan of er in het jaar van de campagne meer cursisten een taal- en/of rekencursus op ten hoogste niveau KSE 2 hebben gevolgd dan een jaar eerder, is een vergelijking van het aantal cursisten van 78 locaties waarvoor gegevens beschikbaar waren in de nulmeting en in de vervolgmeting.

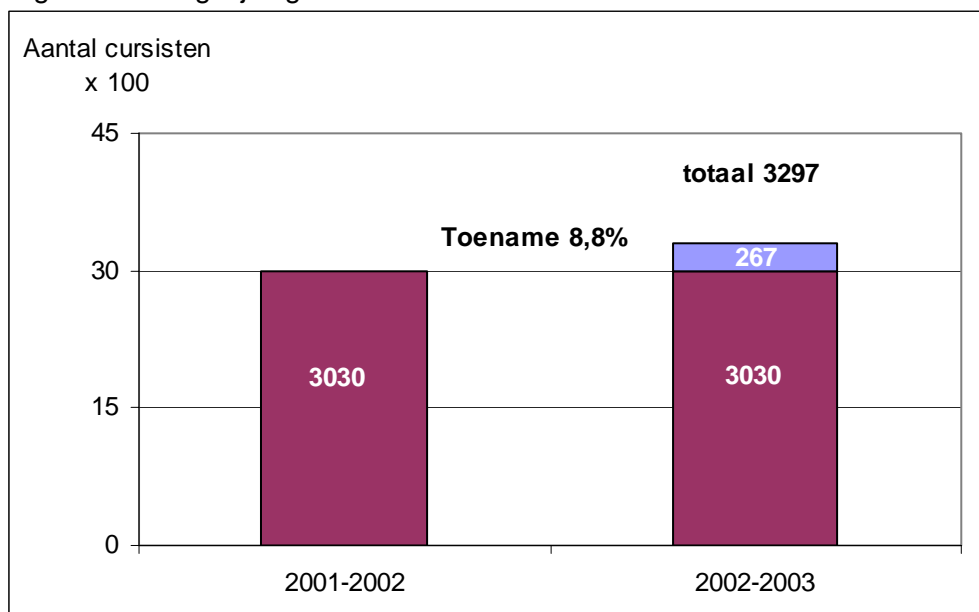
In het schooljaar voorafgaande aan de campagne is door 3030 volwassenen op die 78 locaties deelgenomen aan een alfabetiseringscursus. In het schooljaar 2002-2003, het jaar van de campagne, waren dat er 3297, een toename van 267 cursisten. Uitgaande van de nulmeting is dat een toename van 8 à 9 procent.

In ieder geval kan worden geconcludeerd dat in het schooljaar 2002-2003 het aantal cursisten dat heeft deelgenomen aan het alfabetiseringsonderwijs is toegenomen ten opzichte van de deelname in het schooljaar 2001-2003. Daarbij zal de toename ergens liggen tussen de 9 en 12 procent.

In de steekproef van de nulmeting bleken bij nadere analyse toch iets meer ROC's te ontbreken, die veel cursisten in alfabetiseringstrajecten telden. Gemiddeld namen in de 7 ROC's waarvan alleen gegevens uit de vervolgmeting bekend waren namelijk 145 cursisten aan taal- en/of rekencursussen op ten hoogste niveau KSE 2 deel. Ook als er rekening wordt gehouden met een toename in die 7 ROC's in het jaar van het actieplan, dan nog is de gemiddelde deelname hoger dan in de nulmeting, waar de

gemiddelde deelname 114 was. Daar staat weliswaar tegenover dat de 3 ROC's die wel aan de nulmeting, maar juist weer niet aan de vervolgmeting hadden deelgenomen, gemiddeld 152 cursisten in alfabetiseringstrajecten hadden. In ieder lijkt de steekproef uit de nulmeting een iets vertekend beeld te geven, waardoor de werkelijke toename van het aantal cursisten toch eerder in de buurt van de 10 dan in de buurt van de 12 procent zal liggen.

Figuur 5.2 Vergelijking 78 locaties: deelname in 2001-2002 en 2002-2003

5.1.3 Geen landelijk breed effect

Uit oogpunt van de landelijke campagne is de vraag interessant waar die groei is terug te vinden. Als de landelijke campagne op zichzelf effectief zou zijn, dan is te verwachten dat de geconstateerde toename van het aantal cursisten landelijk breed herkenbaar moet zijn. Als landelijke acties alleen voorwaardenscheppend zijn en verder regionaal opgepakt moeten worden om effect te sorteren, dan is eerder te verwachten dat er plekken zijn waar die groei sterker is dan op andere plekken.

Om dat na te kunnen gaan, is voor elk van de hierboven genoemde 78 locaties apart het verschil berekend tussen het aantal cursisten in het schooljaar 2001-2002 en het aantal in het schooljaar 2002-2003. Tabel 5.1 toont het resultaat.

Gemiddeld zijn er per ROC 10 cursisten in alfabetiseringstrajecten bijgekomen ten opzichte van het jaar van de nulmeting. Achter dat gemiddelde beeld gaan echter aanzienlijke verschillen schuil als naar de locaties wordt gekeken. Voor de helft van de locaties is een toename in het aantal cursisten geregistreerd, op 14 procent van de locaties bleef het aantal cursisten gelijk en op ruim een derde van de locaties zag men het aantal cursisten teruglopen.

Ook de mate van die toe- of afname verschilde sterk, zowel in absolute aantallen als in percentages. In één op de drie locaties was de toename van het aantal cursisten ten minste 25 procent, maar op zo'n 10 procent van de locaties bleef de stijging onder de 10 procent. Hetzelfde geldt voor de afname, zoals in

Tabel 5.1 is te zien: er zijn locaties met een terugloop van het aantal cursisten met meer dan 25 procent tegenover locaties waar de daling onder de 10 procent is gebleven.

Tabel 5.1 Deelname op 78 locatie: verschil 2001-2002 met 2002-2003

Effect op de deelname	Locaties	
	aantal	%
toename $\geq$ 25%	26	33
toename 10-25%	7	9
toename 0-10%	6	8
gelijk gebleven	11	14
afname 0-10%	1	1
afname 10-25%	9	12
afname $\geq$ 25%	18	23
Totaal	78	100

Die verschillen kunnen enigszins worden gerelativeerd door naar de aantallen te kijken. Op locaties met soms niet meer dan 10 cursisten, en die komen voor, leidt een af- of toename met enkele cursisten als snel tot spectaculaire percentages. Omgekeerd zijn dat soort verschuivingen op locaties met veel deelnemers aan alfabetiseringstrajecten nauwelijks in de percentages terug te vinden. Desalniettemin maken de resultaten, zoals die in Tabel 5.1 zijn gepresenteerd duidelijk, dat er allesbehalve sprake lijkt te zijn van een breed herkenbaar effect van de campagne. Dat wordt in de volgende paragraaf verder nagegaan aan de hand van gegevens uit interviews met NT1-coördinatoren.

5.2 Kanttekeningen bij de gevonden effecten

Op het niveau van ROC's, maar vooral op het niveau van locaties zijn jaarlijkse schommelingen in de deelname aan cursussen een normaal gegeven. Allerlei factoren kunnen daarbij een rol spelen en met name kleine afwijkingen naar boven of naar beneden zullen veelal aan toevallige factoren zijn toe schrijven. NT1-coördinatoren doen dat zelf ook, ook als het gaat om een lichte daling of stijging in de deelname, zo bleek uit de interviews. Met name coördinatoren die zelf geen extra promotieactiviteiten hadden gevoerd of waar dat in de regio niet was gebeurd, wezen op dergelijke jaarlijkse fluctuaties.

Ook bij grotere afwijkingen naar boven is niet zondermeer te concluderen dat die het gevolg zijn van de campagne. Dat kan duidelijk worden gemaakt aan de hand van enkele voorbeelden. In één van de ROC's trad er in 2002-2003 een daling op in de deelname van zo'n 20 procent, omdat een contract voor de scholing van licht geestelijk gehandicapten (60 cursisten in totaal) niet werd verlengd. Omgekeerd, zo mag worden aangenomen had dat een jaar of een paar jaar eerder juist voor een forse toename van het aantal cursisten gezorgd. Diezelfde effecten (eerste een toename, vervolgens een forse afname) vielen op te merken in twee ROC's die extra cursussen in verband met de introductie van de Euro hadden georganiseerd.

Twijfels of de effecten wel aan de campagne zijn toe te schrijven komen van enkele coördinatoren bij wie zowel in absolute als in relatieve zin een aanzienlijke toename van het aantal cursisten viel op te

merken. Zij waren zelf verbaasd over die stijging en konden die niet direct relateren aan duidelijke eigen promotieactiviteiten voor het alfabetiseringsonderwijs. De aanmeldingen via de bellijn konden die extra toename ook niet verklaren volgens de coördinatoren. In één van de regio's was wel in de pers extra aandacht besteed aan het probleem van functioneel analfabetisme, zodat de effecten van de landelijke campagne niet werden uitgesloten.

Enkele NT1-coördinatoren brachten de forse toename van het aantal cursisten in hun ROC wel in direct in verband met de landelijke campagne en de aanvullende regionale aandacht: extra aandacht in de regionale media, projecten zoals het ambassadeursproject in Tilburg, het organiseren van speciale dagen voor de doelgroep, enz.

Maar extra, aanvullende regionale promotie leidt niet zondermeer tot een stijging in de deelname, zo is door enkele coördinatoren aangegeven, waar dat ook was gedaan. Andere krachten zijn soms sterker en weerhouden volwassenen die tot de doelgroep behoren er toch van om een cursus te gaan volgen: het niet voelen van een echte noodzaak, schaamte, geen geloof in eigen kunnen om het alsnog te leren, geen tijd, de reisafstand, enz. Eén van de coördinatoren wees op het drempelverhogende effect van de centrale intake in haar ROC. Het bureaucratische karakter dat zo'n centrale intake kan oproepen werkt juist voor de doelgroep van het alfabetiseringsonderwijs averechts. Deze coördinator had het vermoeden dat daardoor diverse cursisten vroegtijdig waren afgehaakt. In het betreffende ROC wordt de centrale intake voor de doelgroep dan ook afgeschaft. Die opvatting komt overeen met de ideeën van een directere en soms meer persoonlijke benadering van de doelgroep, zoals dat ook in het ambassadeursproject in Tilburg wordt geprobeerd.

De opvattingen van de NT1-coördinatoren over de effecten van de landelijke campagne zijn dus divers en wijzen er op, dat in brede zin, dat wil zeggen overal herkenbaar, geen sprake is van effecten van de landelijke campagne.

Door verschillende NT1-coördinatoren is er op gewezen dat de deelname aan NT1-cursussen de afgelopen 10 jaar een dalende trend te zien heeft gegeven. Het feit dat er nu sprake is van een lichte stijging kan op zich al als een positief signaal worden opgevat. Verschillende contactpersonen hebben het vermoeden geuit dat zonder (landelijke) PR de deelname verder zou zijn teruggelopen. Ook zij gaan ervan uit dat de geconstateerde toename dus op een trendbreuk lijkt te wijzen.

Om op regionaal een herkenbaar niveau effect te hebben moeten promotieactiviteiten echter zowel intensiever als directer worden georganiseerd, zoals een versterking van de contacten met de gemeente en andere toeleiders, maar vooral ook door potentiële deelnemers op te zoeken en te motiveren. Het ambassadeursproject in Tilburg lijkt daar een goed voorbeeld van. De toename die in die gemeente is geconstateerd van 42 cursisten in het schooljaar 2001-2002 naar 77 een jaar later is door de coördinator dan ook niet aan toevallige factoren geweten, maar direct in verband gebracht met de promotieactiviteiten.

PR-activiteiten kosten echter tijd en financiële middelen. Mede als gevolg van verschillen in het beleid van ROC's, maar van verschillen in het beleid van gemeenten, zijn er soms aanzienlijke verschillen in de faciliteiten die NT1-coördinatoren hebben. Zo gaf een contactpersoon aan dat ze 8 tot 20 uur per week is vrijgesteld voor PR-activiteiten, grotendeels gefinancierd door de gemeente. Andere

coördinatoren wezen er juist op dat ze daar helemaal geen faciliteiten voor kregen en dat ze dat soort activiteiten gewoon ‘tussendoor’ moesten organiseren. Als het zo is, zoals sommige coördinatoren hebben aangegeven, dat een landelijke campagne pas echt vruchten af zal werpen als er sprake is van een regionale, intensieve ondersteuning, dan is de kans klein dat ROC’s waar de PR tussendoor moet gebeuren hun deelname zullen zien stijgen, anders dan door toevalligheden.

6 SAMENVATTING

De schatting is dat Nederland 1,5 miljoen functioneel analfabete volwassenen telt, van wie een miljoen van autochtone afkomst. Hoewel de meesten van hen in hun jeugd wel hebben leren lezen en schrijven, hebben ze vaak de grootste moeite, zo het al lukt, om allerlei alledaagse schrijf-, lees- en/of rekentaken goed uit te voeren. In een samenleving die steeds meer het karakter krijgt van een kennissamenleving is dat een ernstige handicap. Daarom is de overheid in het schooljaar 2002-2003 een landelijke campagne gestart om volwassen Nederlanders die het lezen en schrijven onvoldoende beheersen te bewegen deel te gaan nemen aan een alfabetiseringscursus in de Educatie.

Omdat niet bekend is hoeveel van die 1,5 miljoen volwassenen de weg naar de Educatie hebben gevonden en om na te kunnen gaan of de landelijke campagne succes heeft gehad, heeft CINOP de opdracht van het ministerie van OCW gekregen via een monitor antwoord te geven op beide vragen. In eerste instantie is de monitor opgezet als een nulmeting en een vervolgmeting. De nulmeting moest inzicht geven in de deelname aan het alfabetiseringsonderwijs voorafgaand aan de campagne (het schooljaar 2001-2002) en de vervolgmeting moest dat doen voor het schooljaar waarin de campagne plaatsvond (2002-2003). Middels een vergelijking konden eventuele effecten dan zichtbaar worden gemaakt. Het onderzoek moest zich daarbij richten op autochtone volwassenen die de schrijf-, lees- en/of rekenvaardigheid op zijn hoogst op niveau KSE 2 beheersten. Ook Rijksgenoten uit de overzeese gebieden (de Antillen) en uit Suriname (ASA's) behoorden tot de doelgroep, maar allochtone volwassenen niet, omdat voor hen het NT2-onderwijs de aangewezen route is.

Alle ROC's zijn in beide metingen uitgenodigd om op daarvoor ontworpen formulieren per locatie het aanbod aan alfabetiseringscursussen op te geven en op punten te specificeren en om tegelijkertijd per cursus het aantal cursisten te noteren dat in het betreffende schooljaar die cursus had gevolgd. Tevens zijn in de vervolgmeting telefonische interviews met de meeste NT1-coördinatoren afgenomen ter toelichting van hun opgaven en om eventuele effecten in verband te kunnen brengen met de landelijke campagne.

Aan de nulmeting hebben 32 ROC's met in totaal 95 locaties meegewerkt en aan de vervolgmeting 36 ROC's met 108 locaties waar NT1-onderwijs werd verzorgd. In totaal waren het 39 ROC's, waarbij 29 ROC's aan beide metingen hebben deelgenomen en beide keren gegevens hadden aangeleverd voor 78 locaties. In de nulmeting bleken veel instellingen ook allochtone cursisten te hebben meegeteld. In de vervolgmeting is die groep daarom ook meegenomen om een vergelijking mogelijk te maken.

In het cursusaanbod voor de doelgroep waren niet of nauwelijks verschillen te ontdekken voor de twee schooljaren. Inhoudelijk was ruim 60 procent van de cursussen gericht op taalvaardigheid, ruim 10 procent alleen op rekenvaardigheid en de overige cursussen op een combinatie van beide. In de meeste cursussen, zowel de taal- als rekencursussen, werden basisvaardigheden in functionele situaties (authentieke taken) aangeleerd. De meeste cursussen duurden tenminste een jaar met rond de 3 uur les per week. Het totaal aantal locaties waar alfabetiseringscursussen werden aangeboden (ongeveer 150 in totaal) alsook het aantal cursussen zelf verschilde niet tussen beide schooljaren.

Op basis van de vervolgmeting kon worden vastgesteld dat driekwart van de deelnemers aan alfabetiseringscursussen autochtone Nederlanders zijn, dat iets meer dan 10 procent uit de overzeese Rijksdelen of Suriname komt en dat zo'n 15 procent van allochtone afkomst is. Veelal gaat het in die laatste groep om oudkomers die al jaren in Nederland wonen en de gesproken taal goed beheersen. Voor verschillende ROC's bleek de deelname van allochtone volwassenen een noodzakelijke voorwaarde om cursussen te kunnen aanbieden, vanwege de soms (te) geringe belangstelling bij autochtone volwassenen. Zo namen aan 10 tot 15 procent van de cursussen niet meer dan 1 tot 5 cursisten deel. Voor sommige ROC's is dat aantal te gering en worden autochtone volwassenen óf in een heterogene niveaugroep geplaatst óf op een wachtlijst gezet.

Een derde tot ruim 40 procent van de deelnemers neemt deel aan cursussen met een breed aanbod van taal en rekenen, ongeveer de helft tot ruim de helft volgt alleen cursussen gericht op schrijven en lezen en hooguit 10 procent komt alleen naar de Educatie om zijn rekenvaardigheid te verbeteren. Bij de instroom beheerst ongeveer een derde van de volwassenen de schrijf-, lees- en/of rekenvaardigheid op ten hoogste niveau KSE 1, een klein deel niet eens op dat niveau.

Zo'n 14 à 15 procent van de deelnemers stopt voortijdig met de cursus, waarbij het niet duidelijk is op welk niveau ze de taal- of rekenvaardigheid op dat moment beheersen. Bij deelnemers aan brede cursussen is de uitval iets geringer.

Het aantal cursisten dat een alfabetiseringscursus volgt, verschilt aanzienlijk tussen ROC's: in één op de vijf ROC's is dat aantal niet hoger dan 50, terwijl een kwart van de ROC's meer dan 150 cursisten telt, en zo'n 4 à 5 ROC's zelfs 200 tot 300 of meer. Ook de uitval tussen ROC's verschilt aanzienlijk: in een derde van de ROC's valt niet meer dan 5 procent van de deelnemers op jaarbasis voortijdig uit, terwijl in een kwart dat percentage boven de 20 procent uitkomt.

Het totaal aantal volwassenen dat in het jaar voorafgaand aan het Actieplan (schooljaar 2001-2002) heeft deelgenomen aan het alfabetiseringsonderwijs is geschat op zo'n 5000. De schatting voor het jaar waarin het Actieplan is uitgevoerd (schooljaar 2002-2003) komt uit op ongeveer 5500 à 5600. Dat zou een toename van het aantal cursisten met 10 tot 12 procent betekenen. Een directe vergelijking van de 78 locaties waarvan gegevens voor beide schooljaren bekend waren kwam uit op een stijging van bijna 9 procent. Naar verwachting zal de toename van het aantal cursisten in de populatie uitkomen tussen de 9 en 12 procent.

Ondanks de duidelijke stijging lijkt er van een landelijk breed effect toch geen sprake: in de helft van de 78 locaties waarvan gegevens uit twee metingen bekend waren nam het aantal cursisten toe, waarbij de percentages uiteenliepen van enkele procenten tot meer dan 25 procent. Daarentegen daalde het aantal cursisten in ruim een derde van de instellingen, bij een kwart zelfs meer dan 25 procent. Deze gegevens wijzen erop dat de werving van deelnemers voor een belangrijk deel afhankelijk is van de regionale inspanningen van de individuele ROC's en gemeenten.

Naast jaarlijkse fluctuaties binnen ROC's, die toe te schrijven zijn aan allerlei toevalligheden, wijst het overall resultaat toch op een trendbreuk. De dalende lijn die het afgelopen decennium in de deelname aan het NT1-onderwijs werd vermoed, mede door de aandacht voor nieuwkomers, lijkt met de stijging

ten opzichte van het jaar voorafgaande aan de campagne een halt toegeroepen. Hoewel de soms grote fluctuaties op ROC-niveau nopen tot enige voorzichtigheid in het trekken van conclusies kan, mede door de relatie die een aantal coördinatoren wel had gelegd tussen de groei en de (regionaal ondersteunde) landelijke campagne, een deel van het effect in ieder geval worden toegeschreven aan de landelijke campagne.